

**KA OSTVARIVANJU
RAVNOPRAVNOSTI POLOVA
U KANTONIMA FEDERACIJE BIH**

Pravila, institucije, politike

Sarajevo, 2016.

Edicija *Ljudska prava* Sarajevskog otvorenog centra
Knjiga broj 53

Naslov Ka ostvarivanju ravnopravnosti polova
u kantonima Federacije BiH
Pravila, institucije, politike.
Autor: Saša Savičić
Tehnički priredili_e: Saša Gavrić, Maida Zagorac
Prelom_dizajn naslovnice: Dina Vilić
Izdavači: Sarajevski otvoreni centar, www.soc.ba
Friedrich-Ebert-Stiftung BiH, www.fes.ba
Za izdavača: Emina Bošnjak, Marius Müller-Hennig

© Sarajevski otvoreni centar, Friedrich-Ebert-Stiftung BiH

Nekomercijalno umnožavanje, fotokopiranje ili bilo koji drugi oblik reprodukcije cijele publikacije ili njezinih dijelova je poželjno, uz prethodno pismeno informisanje izdavača na email-adresu: office@soc.ba

Stavovi, mišljenja i zaključci u ovoj publikaciji ne moraju nužno odražavati stavove Friedrich-Ebert-Stiftung (FES) i Švedske međunarodne razvojne agencije (SIDA). FES i SIDA ne garantuju za tačnost podataka koji su izneseni u publikaciji.



CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine, Sarajevo

341.231.14:305-055.1/2(497.6)

SAVIČIĆ, Saša

Ka ostvarivanju ravnopravnosti polova u kantonima Federacije BiH : pravila, institucije, politike / [autor Saša Savičić]. - Sarajevo : Sarajevski otvoreni centar, 2016. - 44 str. : obrasci ; 23 cm. - (Edicija Ljudska prava Sarajevskog otvorenog centra ; knj. 53)

O autoru: str. 44. - Bibliografija: str. 42-43 ; bibliografske i druge bilješke uz tekst.

ISBN 978-9958-536-48-9

COBISS.BH-ID 23518982

**KA OSTVARIVANJU
RAVNOPRAVNOSTI POLOVA
U KANTONIMA FEDERACIJE BIH**

Pravila, institucije, politike

Sarajevo, 2016.

Sadržaj

SPISAK SKRAĆENICA	6
UVOD	7
1. PRAVNI OKVIR ZA UNAPREĐENJE RAVNOPRAVNOSTI POLOVA U BIH	8
1.1. Međunarodni pravni okvir	8
1.1.1. Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW)	9
1.1.2 Pekinška deklaracija i Platforma za akciju	10
1.1.3 Preporuka CM/Rec (2007)17 Komiteta ministara Savjeta Evrope: Standardi i mehanizmi za ravnopravnost polova	11
1.2. Domaći pravni okvir	12
1.2.1. Zakon o ravnopravnosti polova u BiH	12
1.2.2. Gender akcioni plan BiH	13
2. INSTITUCIONALNI MEHANIZMI ZA RAVNOPRAVNOST POLOVA U BIH	15
2.1. Agencija za ravnopravnost polova BiH	15
2.2. Gender centri Republike Srpske i Federacije BiH	16
2.3. Parlamentarna tijela za ravnopravnost polova	19
2.4. Tijela lokalne samouprave za ravnopravnost polova	20

3. TRI KORAKA DO OSTVARIVANJA RAVNOPRAVNOSTI POLOVA U KANTONIMA FEDERACIJE BIH	22
3.1. Korak I: Utvrditi početno stanje	22
3.2. Korak II: Uspostavljanje mehanizma za ravnopravnost polova u vladama kantona	24
3.2.1. <i>Primjer 1: Uključivanje ravnopravnosti polova u nadležnost jednog od ministarstava vlade kantona</i>	26
3.2.2. <i>Primjer 2: Kantonalna uprava za ravnopravnost polova</i>	28
3.2.3. <i>Primjer 3: Kantonalna agencija za ravnopravnost polova</i>	29
3.2.4. <i>Primjer 4: Gender centar kantona</i>	30
3.2.5. <i>Primjer 5: Radno mjesto stručnog_e savjetnika_ce za ravnopravnost polova</i>	32
3.3. Korak III: Strateški i operativni rad kantonalnog mehanizma za ravnopravnost polova	34
ZAKLJUČAK	38
OSNOVNI POJMOVI	39
BIBLIOGRAFIJA	42
O AUTORU	44
O SARAJEVSKOM OTVORENOM CENTRU	44

SPISAK SKRAĆENICA

BiH	Bosna i Hercegovina
ZoRS	Zakon o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini
BD BiH	Brčko distrikt Bosne i Hercegovine
FBiH	Federacija Bosne i Hercegovine
RS	Republika Srpska
NVO	Nevladina_e organizacija_e
GAP BiH	Gender akcioni plan Bosne i Hercegovine
UN	Ujedinjene nacije
PD PFBiH	Predstavnički dom Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine
PSBiH	Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine
NSRS	Narodna skupština Republike Srpske
ARS BiH	AgencijazaravnopravnostspolovaBosneiHercegovine
GC FBiH	Gender centar Federacije Bosne i Hercegovine
GC RS	Gender centar Republike Srpske

UVOD

Ravnopravnost polova je dio korpusa ljudskih prava, kako u svijetu, tako i kod nas. Ravnopravnost žena i muškaraca je ustavna kategorija. Ustavom BiH, ustavima entiteta i kantona kao i Statutom Brčko distrikta BiH zagarantovano je uživanje prava i sloboda, predviđenih ustavom ili međunarodnim sporazumima o ljudskim pravima, svim licima u BiH bez diskriminacije po bilo kojem osnovu, uključujući i pol.

Za *efikasnije* ostvarivanje pojedinih ljudskih prava donose se zakoni. BiH je u oblasti ravnopravnosti polova donijela **Zakon o ravnopravnosti polova u BiH** (2003) kojim se uređuje, promoviše i štiti ravnopravnost polova, garantuju jednake mogućnosti i ravnopravan tretman svih osoba bez obzira na pol, u javnoj i privatnoj sferi društva, te uređuje zaštita od diskriminacije po osnovu pola i seksualne orijentacije. Ovim zakonom se eksplicitno propisuje da su osobe muškog i ženskog pola ravnopravne i to u svim oblastima društva.

BiH u oblasti ravnopravnosti polova nije ostala samo na zakonu, već postoji i niz strateških dokumenata, akcionih planova, izvještaja i mjera, ali i utemeljenih institucionalnih mehanizama za ravnopravnost polova, na različitim nivoima vlasti u BiH, kojima je postignut napredak u odnosima žena i muškaraca u borbi za ravnopravnije društvo.

Ovim se vodičem želimo pridružiti naporima nevladinog i institucionalnog sektora u **stvaranju sveobuhvatne mreže mehanizama za ravnopravnost polova**, vodeći vas kroz pravni okvir, odnosno pravni osnov za **izgradnju ovih mehanizama na kantonalnom nivou vlasti u FBiH**, predstavljajući uporednim prikazom primjere dobre prakse i nudeći alternativna rješenja za utemeljenje ovih mehanizama.

Zakon o ravnopravnosti polova nam daje najjače uporište, ali i obavezu za ovakvo djelovanje. Vodič koji je pred vama obuhvata pregled: a) pravnih okvira za ostvarivanje ravnopravnosti polova u BiH, b) postojećih mehanizama za ostvarivanje ravnopravnosti polova u BiH, i c) različite prijedloge za uspostavljenje institucionalnih mehanizama na nivou kantona.

1. PRAVNI OKVIR ZA UNAPREĐENJE RAVNOPRAVNOSTI POLOVA U BIH

1.1. Međunarodni pravni okvir

Relevantni međunarodni pravni okvir za ostvarivanje ravnopravnosti polova u BiH, između ostalog, čine:

- UN-ova Opšta deklaracija o pravima čovjeka (1948);
- UN-ova Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW) (1979);
- Fakultativni protokol uz Konvenciju o ukidanju svih oblika diskriminacije žena (2000);
- UN-ov Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (1966), Fakultativni protokol I (1966) i Fakultativni protokol II (1989);
- UN-ov Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima (1966);
- UN-ova Pekinška deklaracija i Platforma za akciju (1995);
- UN-ovi Milenijski razvojni ciljevi (Milenijska deklaracija) (2000);
- Rezolucija Vijeća sigurnosti UN-a 1325: "Žene, mir i sigurnost" (2000);
- Evropska konvencija o ljudskim pravima i osnovnim slobodama Savjeta Evrope (1950);
- Deklaracija o ravnopravnosti žena i muškaraca Savjeta Evrope (1988);
- Preporuke Savjeta Evrope iz oblasti ravnopravnosti žena i muškaraca: Preporuka Rec(2002)5 o zaštiti žena od nasilja, Preporuka CM/Rec(2007)17 o standardima i mehanizmima za ravnopravnost polova, Preporuka CM/Rec(2010)10 o ulogama žena i muškaraca u prevenciji i razrješavanju konflikta i izgradnji mira,
- Konvencija Savjeta Evrope o prevenciji i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istanbulska/CAHVIO) konvencija (2011).

BiH je potpisivanjem i ratificiranjem gore navedenih međunarodnih dokumenata prihvatila obaveze prema ovim dokumentima te je dužna da ih poštuje i provodi na svim nivoima vlasti.

Iako BiH još uvijek nije članica Evropske unije, u procesu pridruživanja od nas se već zahtijeva, te će se i nadalje zahtijevati da svoje zakone, javne politike i institucionalne okvire uskladimo sa svim onim dokumentima Evropske unije koji određuju standarde ravnopravnosti polova, a to su:

- Amsterdamski sporazum - Ugovor iz Amsterdama o izmjeni Ugovora o Evropskoj uniji i Ugovora o osnivanju Evropskih zajednica i određenih s njima povezanih akata (1997), koji reguliše ljudska prava, posebno princip jednakog tretmana muškaraca i žena i zabranu diskriminacije po osnovu pola;
- Lisabonski ugovor - Ugovor iz Lisabona o izmjenama i dopunama Ugovora o Evropskoj uniji i Ugovora o osnivanju Evropske zajednice (2007), kojim se jamči da će se Evropska unija boriti protiv društvene isključenosti i

diskriminacije te promicati društvenu pravdu i zaštitu, pridonositi zaštiti ljudskih prava, kao i strogo provoditi i razvijati međunarodno pravo, uključujući poštovanje principa Povelje Ujedinjenih nacija.

- Program akcije za integrisanje rodne ravnopravnosti u razvojnu saradnju Zajednice – Saopštenje Komisije Savjetu i Evropskom parlamentu (“Strateška saradnja za rodnu jednakost za razdoblje 2016 – 2019”),
- Direktive koje se odnose na princip jednakog tretmana žena i muškaraca u određenim oblastima i zabranu diskriminacije po osnovu pola: Direktiva 75/117/EEZ (jednake zarade za muškarce i žene); Direktiva 76/207/EEZ (dostupnost zaposlenja, profesionalna obuka, napredovanje na radnom mjestu i uslovi rada); Direktiva 79/7/EEZ (socijalna zaštita); Direktiva 86/378/EEZ (socijalno osiguranje za zaposlene), Direktiva 97/80/EZ (teret dokazivanja u slučajevima diskriminacije po osnovu pola), Direktiva 2000/78/EZ (o uspostavi okvira za jednak tretman na području zapošljavanja i odabira zvanja), Direktiva 2004/113/EZ (nabavka robe i pružanje usluga), Direktiva 2006/54/EZ (zaposlenje i zvanja), Direktiva 92/85/EEZ (mjere za unapređenje sigurnosti i zdravstvene zaštite na radu trudnih radnica, radnica koje su se nedavno porodile ili su na porodijskom odsustvu), Direktiva 96/34/EZ (odsustvo radi brige o djetetu), i Direktiva 2010/18/EZ (roditeljsko odsustvo), Direktiva 2010/41/EU (jednako postupanje prema muškarcima i ženama koji_e su samozaposleni_e).

Za potrebe ovog vodiča izdvojićemo sljedeće međunarodne pravne dokumente: UN-ovu CEDAW konvenciju, Pekinšku deklaraciju i platformu za akciju i Preporuku Savjeta Evrope CM/Rec (2007)17 Standardi i mehanizmi za ravnopravnost polova, koje ćemo detaljnije predstaviti.

1.1.1. Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW)

Opšta skupština Ujedinjenih nacija usvojila je Konvenciju o ukidanju svih oblika diskriminacije žena - *CEDAW konvenciju* kao globalni i sveobuhvatni pravno obavezujući međunarodni ugovor. CEDAW je do danas prihvatilo preko 185 država ili više od 90 % članica Ujedinjenih nacija. Među tim državama je i BiH, koja je to učinila sukcesijom 1. septembra 1993. godine. Važno je istaći da je CEDAW konvencija i sastavni dio Aneksa I Ustava BiH.

CEDAW konvencija je uspostavila međunarodni nadzorni mehanizam - Odbor za uklanjanje diskriminacije žena, osnovan 1982. godine. Odbor nadzire kako se CEDAW primjenjuje putem razmatranja izvještaja koje su mu države stranke obavezne podnositi. Odbor čine 23 stručnjaka_inje visokog moralnog ugleda i stručnosti za područje na koje se CEDAW odnosi.

Sistem zaštite prava iz Konvencije znatno je ojačan usvajanjem Fakultativnog protokola uz Konvenciju. Fakultativni protokol stupio je na snagu 22. decembra 2000. godine, a njime je, za države koje ga prihvate, uveden dodatni međunarodni nadzor zaštite konvencijskih prava. Na temelju Fakultativnog protokola uz CEDAW države stranke pristaju na to da Odbor za ukidanje diskriminacije žena, nakon što

su iscrpljene mogućnosti zaštite pred nacionalnim institucijama, prima i razmatra pritužbe pojedinaca_ki i grupa u vezi kršenja prava iz Konvencije. Odbor može i sam pokrenuti postupak ispitivanja ponašanja država stranaka zbog teškog i sistemskog kršenja prava žena. BiH je potpisala ovaj protokol 7. septembra 2000. godine, a ratifikovala ga je 4. septembra 2002. godine. Države ratifikacijom ili prihvatanjem ove Konvencije i Fakultativnog protokola preuzimaju obavezu da je na dogovarajući način ugrade u svoj pravni sistem.

BiH redovno izvještava prema Odboru, te od Odbora dobija preporuke za unapređenje položaja žena u BiH.

1.1.2 Pekinška deklaracija i Platforma za akciju

Pekinška deklaracija i Platforma za akciju usvojena je na Četvrtoj UN-ovoj svjetskoj konferenciji o ženama, koja je održana 15. septembra 1995. godine. Pekinška deklaracija, polazeći od principa da su prava žena ljudska prava, smatra da je neophodno preduzeti široke institucionalne promjene kako bi se omogućila njihova globalna promocija. Značaj Pekinške deklaracije i Platforme za akciju za ostvarivanje principa ravnopravnosti polova je u navođenju konkretnih ciljeva i akcija koje se trebaju poduzeti, uvođenju gender mainstreaming-a kao instrumenta za ostvarivanje ravnopravnosti polova i u pozivanju svih država na akciju implementacije Platforme u svojim programima i politikama.

Pekinška deklaracija i prateća Platforma za akciju veoma su važne jer države potpisivanjem ovih dokumenata preuzimaju i **obavezu donošenja nacionalnog plana za poboljšanje položaja žena**. Platforma za akciju sadrži dvanaest tačaka u kojima reguliše ključne oblasti za zaštitu prava žena. Cilj ovih dokumenata je obezbjeđivanje punog ostvarivanja ljudskih prava žena kao nedjeljivog i sastavnog dijela svih ljudskih prava i sloboda.

Cilj Platforme za akciju, koji je u punom skladu sa svrhom i principima Povelje UN-a i sa međunarodnim pravom, jeste osposobljavanje i davanje ovlašćenja ženama. Platformom za akciju se naglašava da žene imaju zajedničke interese, na čijem se rješavanju može raditi samo zajednički i u partnerstvu sa muškarcima, na zajedničkom cilju postizanja ravnopravnosti polova širom svijeta.

Za potrebe ovog Vodiča od posebnog je značaja tačka IV-H Platforme za akciju: Međunarodni mehanizmi za poboljšanje položaja žena, u okviru koje se govori o državnim mehanizmima za unapređenje položaja žena, koji treba da budu centralna politička koordinacijska tijela_jedinice unutar izvršne vlasti. Glavni zadatak ovakvog mehanizma je usmjeravanje cijele vlade ka ostvarivanju ravnopravnosti polova u svim oblastima politike. U istoj tački Platforme za akciju se određuju uslovi za uspješno funkcionisanje državnih mehanizama za ravnopravnost polova, a oni obuhvataju:

- lociranje mehanizma za ravnopravnost polova na najvišem mogućem nivou vlade, pod direktnom odgovornošću premijera;
- decentralizovanje djelovanja, uključujući planiranje, provedbu i evaluaciju,

uz blisku saradnju sa nevladinim organizacijama i organizacijama na lokalnom nivou;

- adekvatno osposobljavanje budžetskim sredstvima i kadrovskim kapacitetima;
- mogućnost uticanja na izradu svih vladinih politika.

Platforma obavezuje države da se pitanje ravnopravnosti polova tematizuje kroz sve politike, te da se u svrhu izrade politika sprovede specifične analize o potrebama muškaraca i žena (gender analize).

Što se tiče aktivnosti koje se trebaju poduzimati, Platforma predviđa niz konkretnih mjera. Uzimajući u obzir obaveze koje proizilaze iz Pekinške platforme, BiH je razvijala Gender akcione planove i druge strateške dokumente za ravnopravnost polova, o čemu će kasnije još biti riječi.

1.1.3 Preporuka CM/Rec (2007)17 Komiteta ministara Savjeta Evrope: Standardi i mehanizmi za ravnopravnost polova

Imajući u vidu korpus međunarodnih dokumenata iz oblasti ljudskih prava i posebno ravnopravnosti polova, 2007. godine Komitet ministara Savjeta Evrope je zemljama članicama uputio Preporuku CM/Rec (2007)17 u kojoj se promovišu proaktivne mjere za ostvarivanje ravnopravnosti polova. U preporuci se navodi da su institucionalni mehanizmi za ravnopravnost polova bitna tijela koje vlade moraju uspostaviti i ojačati, a sve s ciljem eliminacije diskriminacije po osnovu pola, te ostvarivanja ravnopravnosti polova u društvu. Preporuka konstatuje da se institucionalni mehanizmi uspostavljaju pri različitim institucijama (uključujući parlamente) i na različitim nivoima vlasti (uključujući regionalni i lokalni nivo).

Kao što se ekonomska, društvena i politička stvarnost razlikuju od zemlje do zemlje, tako se razlikuju i institucionalni mehanizmi. Institucionalni mehanizmi, da bi bili efikasni i održivi, moraju biti uklopljeni u državni kontekst. Ipak, neki osnovni zahtjevi za stvaranje, jačanje ili efikasno djelovanje ovih mehanizama mogu se istaknuti i predočiti kao pokazatelji političke volje i posvećenosti. Ti zahtjevi uključuju:

- potpuno sprovođenje strateških ciljeva sadržanih u Pekinškoj platformi za akciju;
- uspostavljanje mehanizama na najvišem nivou vlasti, pod direktnom odgovornošću predsjednika ili premijera, ali i unutar regionalnih i lokalnih vlasti;
- adekvatno osposobljavanje sa finansijskim i ljudskim resursima, uz prateći autoritet i vidljivost;
- međusektorska i međuvladina saradnja, uz zastupljenost visokopozicioniranih nositelja i nositeljica vlasti;
- zakonsko određivanje mandata institucionalnih mehanizama;
- razvijanje kapaciteta, provođenje rodni analiza i uvođenje rodno odgovornog budžetiranja;
- direktno finansiranje osoblja, prostorija i redovnog djelovanja od strane

- države;
- ostvarivanje saradnje sa drugim institucijama, organizacijama civilnog društva, medijima, akademskom zajednicom, socijalnim partnerima i drugim relevantnim društvenim činiocima, kao i srodnim međunarodnim i evropskim organizacijama;
- uspostavljanje nezavisnih tijela ombudsmanskog karaktera koji mogu obrađivati žalbe vezane za diskriminaciju po osnovu pola.

1.2. Domaći pravni okvir

Domaći pravni i javno-politički okvir za ravnopravnost polova u BiH, između ostalog, čine:

- Ustav BiH, Ustav Federacije BiH, Ustav Republike Srpske, ustavi kantona i Statut Brčko distrikta BiH;
- Zakon o ravnopravnosti polova u BiH;
- Zakon o zabrani diskriminacije BiH;
- Izborni zakon BiH;
- Gender akcioni plan BiH za period 2013-2017. godine;
- Akcioni plan za provedbu Rezolucije Savjeta sigurnosti UN-a 1325: Žene, mir i sigurnost u BiH, 2014 – 2017.

Izdvajamo Zakon o ravnopravnosti polova u BiH i Gender akcioni plan BiH i obaveze koje proizilaze iz istih kada govorimo o unapređenju ravnopravnosti polova na nivou kantona u Federaciji BiH.

1.2.1. Zakon o ravnopravnosti polova u BiH

Zakonom o ravnopravnosti polova u BiH se prvi put u pravnom sistemu BiH reguliše ravnopravnost polova kao jedno od osnovnih ljudskih prava i osnovnih vrijednosti demokratskog društva, te je propisana eksplicitna zabrana diskriminacije zasnovane na polu i rodu, ali i po osnovu seksualne orijentacije.

Zakon ima univerzalnu primjenu, *erga omnes*, odnosno prema svima, a detaljnije reguliše samo neke oblasti koje su posebno značajne za ostvarivanje ravnopravnosti polova. Zakon ustanovljava upotrebu posebnih mjera za postizanje ravnopravnosti polova te sprečavanje i eliminaciju diskriminacije po osnovu pola.

Zakonom se definišu osnovni pojmovi iz oblasti ravnopravnosti polova, ali i diskriminacija (direktna i indirektna), pojmovi uznemiravanja, seksualnog uznemiravanja, poticanje na diskriminaciju zasnovanu na polu i nasilje po osnovu pola te se propisuju najvažniji principi na kojima počiva normativno regulisanje ravnopravnosti polova.

Posebno su apostrofirane **obaveze nadležnih organa vlasti** (član 24), prema kojima su organi vlasti na državnom i entitetskom nivou, kantonalni organi i organi jedinica lokalne samouprave, pravne osobe sa javnim ovlaštenjima, pravne osobe

u većinskom vlasništvu države, u okviru svojih nadležnosti, dužni poduzeti sve odgovarajuće i potrebne mjere radi provođenja odredbi propisanih ovim zakonom i Gender akcionim planom BiH, uključujući, ali ne ograničavajući se na:

- donošenje programa mjera radi postizanja ravnopravnosti polova u svim oblastima i na svim nivoima vlasti;
- donošenje novih ili izmjenu i dopunu postojećih zakona i drugih propisa radi usklađivanja sa odredbama ovog zakona i međunarodnim standardima za ravnopravnost polova;
- provođenje aktivnosti i mjera Gender akcionog plana BiH kroz redovne programe rada uz osiguranje budžetskih sredstava;
- osiguranje prikupljanja, vođenja, analize i prikazivanja statističkih podataka razvrstanih po polu.

Sastavni dio programa mjera za postizanje ravnopravnosti polova u svim oblastima uključuje, ali se ne ograničava na: a) analizu stanja polova u određenoj oblasti; b) implementaciju donesenih državnih politika kroz akcione planove za ravnopravnost polova; c) mjere za otklanjanje uočene neravnopravnosti polova u određenoj oblasti.

Nadalje, navodi se da su nadležni zakonodavni, izvršni i organi uprave **svih nivoa vlasti u BiH obavezni osnovati odgovarajuće institucionalne mehanizme za ravnopravnost polova** koji će provoditi Zakon o ravnopravnosti polova u BiH, koordinisati realizaciju programskih ciljeva iz Gender akcionog plana BiH i osigurati provođenje međunarodnih standarda u oblasti ravnopravnosti polova. **Upravo kantoni nisu do kraja ispoštovali ovu zakonsku obavezu.**

Takođe, nadležni državni, entitetski i kantonalni organi vlasti, kao i organi jedinica lokalne samouprave dužni su sve propise i druge akte iz svoje nadležnosti prije upućivanja u zakonsku proceduru dostaviti na mišljenje institucionalnim mehanizmima za ravnopravnost polova radi usaglašavanja sa odredbama Zakona o ravnopravnosti polova u BiH.

1.2.2. Gender akcioni plan BiH

Zakon o ravnopravnosti polova u BiH predviđa **obavezu donošenja državnog plana akcije za ostvarivanje ravnopravnosti polova**. U skladu s tim, višegodišnja koordinirana saradnja institucionalnih mehanizama za ravnopravnost polova na bh. i entitetskom nivou, ali i nevladinog sektora, je postavila temelje za izradu i donošenje **Gender akcionog plana BiH (GAP BiH)**, kao strategijskog političkog dokumenta koji je definisao osnove djelovanja na uvođenju ravnopravnosti polova i primjenu zakonskih obaveza u svim važnijim oblastima života. Bitno je naglasiti da je bh. Gender akcioni plan, kroz predviđene aktivnosti, obuhvatio obaveze i preporuke iz relevantnih međunarodnih i domaćih dokumenata, koji su na snazi u BiH i po kojima BiH ima obavezu postupati i izvještavati.

Prvi GAP BiH je donesen za period 2006 - 2011. godine, a njegov nastavak je GAP BiH za razdoblje 2013 - 2017. godine, koji predstavlja strateški dokument a sadrži

strateške ciljeve, programe i mjere za ostvarivanje ravnopravnosti polova u svim područjima društvenog života i rada, u javnoj i privatnoj sferi. **GAP BiH daje i smjernice za izradu godišnjih operativnih planova na entitetskoj, kantonalnoj i lokalnoj razini.** GAP BiH prati prioritete svih razina ustroja vlasti u BiH, oslanjajući se na GAP BiH 2006 - 2011, državnu i entitetske razvojne strategije, Strategiju za ravnopravnost muškaraca i žena Evropske unije i druge mjerodavne strateške dokumente Savjeta Evrope, Evropske unije i Ujedinjenih nacija.

Ovaj strateški dokument sadrži prioriteta i transferzalna (eng. cross-cutting) područja, kao i područja koja se odnose na jačanje sistema, mehanizama i instrumenata za postizanje ravnopravnosti polova, te jačanje saradnje i partnerstva. Na taj način jasnije su utvrđene obaveze institucionalnih mehanizama za ravnopravnost polova, te obaveze i odgovornosti resornih ministarstava u svakom prioritonom području.

Od posebnog interesa za ovaj vodič je **Strateški cilj 2. – Izgradnja i jačanje sistema, mehanizama i instrumenata za postizanje ravnopravnosti polova.** Za postizanje tog cilja neophodno je da institucionalni mehanizmi na svim nivoima zakonodavne i izvršne vlasti imaju autoritet, vidljivost, političko priznanje, potrebno finansiranje i ljudske resurse, te da njihovo djelovanje u potpunosti podrži politička vlast na svim nivoima.

Kantoni nisu ispunili svoju obavezu koja proizilazi iz ovog strateškog cilja te zbog toga ograničeno ili nikako ne provode obaveze koje bi trebali vršiti ovi mehanizmi. Te obaveze uključuju: provođenje Zakona o ravnopravnosti polova u BiH, koordinisanje realizacije programskih ciljeva iz Gender akcionog plana BiH, osiguravanje provođenja međunarodnih standarda u oblasti ravnopravnosti polova, i podrška nadležnim tijelima izvršne i zakonodavne vlasti na kantonalnom nivou.

2. INSTITUCIONALNI MEHANIZMI ZA RAVNOPRAVNOST POLOVA U BIH

U BiH formirana je mreža institucionalnih mehanizama za ravnopravnost polova koja obuhvata sve nivoe zakonodavne i izvršne vlasti. Osnovna nadležnost ovih mehanizama jeste provođenje i praćenje Zakona o ravnopravnosti polova u BiH i provođenje međunarodnih dokumenata za ravnopravnost polova.

Ključni akteri u provedbi mjera za ostvarivanje ravnopravnosti polova su Agencija za ravnopravnost polova BiH i gender centri Federacije BiH i Republike Srpske. Oni imaju istaknuto mjesto s obzirom na aktivnosti, projekte, mjere koje su poduzimali i poduzimaju na jačanju i održivosti institucionalnih mehanizama za ravnopravnost polova, kao i iniciranju uspostavljanja takvih mehanizama na lokalnom nivou.

Pored njih parlamenti na svim nivoima vlasti obogaćeni su (posebnim) radnim tijelima za ravnopravnost polova sa prevashodnim zadatkom uticaja na proces kreiranja i provođenja politika i zakona u BiH sa aspekta ravnopravnosti polova.

2.1. Agencija za ravnopravnost polova BiH

Agencija za ravnopravnost polova BiH, u sastavu Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, uspostavljena je 2004. godine te je centralno tijelo za ravnopravnost polova u okviru izvršne vlasti. Agencija, između ostalog, u okviru svojih nadležnosti:

- prati i analizira stanje ravnopravnosti polova u BiH,
- izvještava savjet ministara BiH o stanju ravnopravnosti polova,
- sačinjava posebne izvještaje, mišljenja, sugestije i preporuke radi upućivanja nadležnim tijelima na državnom nivou,
- inicira i koordinira izradu Gender akcionog plana Bosne i Hercegovine,
- stara se za ostvarivanje ravnopravnosti polova u institucijama na državnom nivou,
- daje mišljenje o usaglašenosti akata na državnom nivou sa Zakonom o ravnopravnosti polova u BiH i međunarodnim standardima za ravnopravnost polova,
- prima i obrađuje molbe, žalbe i predstavke osoba i grupa osoba u kojima se ukazuje na povrede nekog prava iz Zakona o ravnopravnosti polova u BiH i
- predstavlja i koordinira aktivnosti na međunarodnom i regionalnom nivou.

Zapažena je uloga i učešće Agencije za ravnopravnost polova BiH u radu međunarodnih i regionalnih organizacija i tijela te prezentacija iskustava BiH u procesu postizanja *de facto* ravnopravnosti, a pogotovo učešće na sjednicama Komisije o statusu žena, Ekonomskog i socijalnog savjeta UN-a u New Yorku i radnim tijelima Savjeta Evrope.

Agencija je takođe postigla zapažene rezultate u radu na povećanju koherentnosti i efektivnosti u rješavanju konflikta, izgradnji mira, razoružanju, demobilizaciji, kroz proces implementacije rezolucije UNSCR 1325 u BiH.

Na regionalnom nivou, Agencija je inicirala i učestvovala u potpisivanju i provodenju regionalne Deklaracije o saradnji gender mehanizama Zapadnog Balkana. Time je BiH, kao država, dobila leadersku poziciju u regionu Zapadnog Balkana kada je u pitanju oblast ravnopravnosti polova. Nažalost, nikada nije došlo do formiranja regionalnog koordinacionog odbora koji bi zvanično koordinirao radom regionalnih gender mehanizama, a s tim u vezi neophodno je uložiti dodatne napore kako bi sve države potpisnice Regionalne deklaracije osigurale dodatna materijalna sredstva za formiranje i redovno sastajanje koordinacionog tijela.

Nezaobilazna je uloga Agencije na polju usaglašavanja postojećih propisa sa Zakonom o ravnopravnosti polova u BiH ili kod iniciranja izrade novih (npr. entitetski zakoni o zaštiti od nasilja u porodici), strategija (npr. Strategija za prevenciju i borbu protiv nasilja u porodici) ili akcionih planova (npr. Akcioni plan za provedbu UN rezolucije 1325, akcioni planovi za uvođenje odgovornog budžetiranja i dr.). Velika uloga Agencije ogleda se i u pripremi izvještaja o stanju ravnopravnosti polova u BiH za potrebe Savjeta ministara BiH, Parlamenta BiH ali i međunarodnih tijela. Na temelju dosadašnjih izvještaja može se zaključiti da su učinjeni pomaci u ostvarivanju principa ravnopravnosti žena i muškaraca u BiH.

Da bi se postigao veći stepen ravnopravnosti polova u narednom periodu, prema zaključcima izvještaja, potrebno je intenzivirati aktivnosti na obuci svih organa i tijela vlasti o ravnopravnosti polova kao i o potrebi osiguranja finansijskih i drugih resursa za provođenje programa orodnjavanja u oblastima za koje su ti organi odgovorni, te na uspostavi novih gender mehanizama (tamo gdje oni nedostaju ili ne funkcionišu) i rodno senzitivnih baza podataka na temelju kojih će se moći ocjenjivati stvarna ravnopravnost polova u BiH.

Ostaje konstatacija da pred Agencijom i dalje, bez obzira na značajne uspjehe i pomake na polju ravnopravnosti polova i svog djelovanja, stoji izazov "uvjeravanja" nosilaca_teljica izvršnih i zakonodavnih funkcija, da kontinuirano provode *gender mainstreaming* u oblastima za koje su nadležni_e. Bez obzira na, sada već dugogodišnje djelovanje Agencije na ovom polju, i utemeljenje u pravnom okviru, politička realnost svjesno gura temu ravnopravnosti polova na margine prioriteta u društveno-ekonomskim planovima razvoja BiH. Upravo zbog toga Agencija mora i dalje istrajavati na vidljivosti i promociji svog rada.

2.2. Gender centri Republike Srpske i Federacije BiH

Oba entitetska gender centra su osnovana Odlukom Vlade Republike Srpske¹, odnosno Uredbom Vlade Federacije BiH², kao samostalne stručne službe za

1 Odluka o osnivanju Gender centra Republike Srpske – Centra za jednakost i ravnopravnost polova (Službeni glasnik Republike Srpske" broj 31/02, 63/05 i 33/09)

2 Uredba o osnivanju Gender Centra Federacije Bosne i Hercegovine (Službene novine Federacije

ravnopravnost polova, ali su njihove nadležnosti propisane i Zakonom o ravnopravnosti polova u BiH.

Pa tako gender centri Federacije BiH i Republike Srpske prate primjenu Zakona o ravnopravnosti polova u BiH na nivou entiteta i u tu svrhu naročito:

- prate usaglašenost, daju mišljenja i pokreću inicijative za usaglašavanje zakona i drugih akata, politika, strategija, planova i programa koji se donose na nivou entiteta, sa domaćim i međunarodnim standardima za ravnopravnost polova,
- prate i analiziraju stanje ravnopravnosti polova u entitetima,
- pripremaju i sačinjavaju redovne i posebne izvještaje o stanju ravnopravnosti polova u određenim oblastima, pripremaju i sačinjavaju informacije, mišljenja i preporuke koje dostavljaju vladama entiteta i drugim nadležnim organima i tijelima,
- primaju i obrađuju molbe, žalbe i predstavke osoba i grupa osoba u kojima se ukazuje na povrede nekog prava iz zakona,
- saraduju sa institucionalnim mehanizmima za ravnopravnost polova na svim nivoima,
- predstavljaju i koordiniraju aktivnosti u okviru svoje nadležnosti, na regionalnom nivou,
- saraduju sa nevladinim organizacijama koje se bave zaštitom ljudskih prava i sloboda,
- pružaju stručnu i savjetodavnu podršku i pomoć svim institucijama sistema i drugim partnerima te obavljaju i druge poslove u vezi sa unapređenjem i promocijom ravnopravnosti polova u entitetima.

Najveća postignuća gender centara ostvarena su na polju borbe protiv nasilja u porodici, jer je na njihovu inicijativu, uz saradnju sa nevladinim organizacijama, unaprijeđen pravni okvir za zaštitu žrtava nasilja u porodici, doneseni su posebni zakoni za suzbijanje nasilja u porodici, intenzivirana obuka svih aktera na polju borbe protiv nasilja u porodici, a naročito u institucijama policije, tužilaštava, sudova, centara za socijalni rad i zdravstva.

Nastavak ovih zalaganja vidljiv je i u izrađenim strateškim i akcionim planovima za borbu protiv nasilja u porodici, ali i u protokolima za saradnju relevantnih aktera za suzbijanje nasilja u porodici i pomoć žrtvama.

Stepen usklađenosti propisa na nivou entiteta sa Zakonom o ravnopravnosti polova u BiH je svake godine veći, a vjetar u leđa ovom procesu očekuje se u predstojećem periodu intenzivne primjene Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju sa Evropskom unijom i pregovorima o pridruživanju.

Gender centri su direktno učestvovali na pripremi izvještaja po CEDAW konvenciji, kao i u prenošenju dobijenih preporuka, čime je plan njihovih aktivnosti usmjeren i na ispunjavanje obaveza iz dobijenih preporuka, zajedno sa nadležnim institucijama.

Obuke i širenje znanja o ravnopravnosti polova, u skladu sa domaćim i međunarodnim pravnim okvirom u oblasti ravnopravnosti polova, svakodnevni su posao i briga gender centara, a naročit uspjeh su polučili u uvođenju redovnih obuka o ravnopravnosti polova za državne službenike_ ce preko nadležnih agencija za državnu upravu_ službu i redovnih obuka sudija_ tkinja i tužilaca_ teljica, preko nadležnih centara za obuku.

Gender centar Republike Srpske je na nivou lokalnih zajednica uradio značajnu analizu o uvođenju principa ravnopravnosti polova u Republici Srpskoj uz direktnu podršku Saveza opština i gradova Republike Srpske te sa preporukom svim opštinama da donesu konkretne mjere za unapređenje primjene normativno-pravnih standarda za ravnopravnost polova na lokalnom nivou vlasti.

Slične analize rađene su u oba entiteta i odnosile su se na analizu stanja nasilja u porodici, učešća žena u političkom i javnom životu sa aspekta primjene obavezujućih domaćih i međunarodnih standarda za ravnopravnost polova, gender analize budžetskog procesa s ciljem predlaganja mjera za uvođenje rodno odgovornih budžeta u procesu reforme javnih finansija i slično.

Značajno je napomenuti da su gender centri, kao i Agencija, uspostavili značajnu saradnju sa komisijama/odborima za ravnopravnost polova u okviru zakonodavne vlasti entiteta i opština, te da je urađen veliki posao na promociji i vidljivosti rada gender mehanizama na entitetskom nivou.

U zajednički uspjeh Agencije i gender centara ubraja se i izrada Akcionog plana za impementaciju UN rezolucije 1325 (žene, mir i sigurnost) u BiH, te uspostava finansijskog mehanizma (FIGAP program) za implementaciju Gender akcionog plana BiH.

Takođe, dobar primjer zajedničkog rada i saradnje, u svrhu integriranja gender koncepta kao strategije u bh. kontekstu, jeste činjenica da gender centri entiteta i Agencija koordinišu i sinhronizuju svoj rad kroz djelovanje Koordinacionog odbora gender institucionalnih mehanizama BiH. Koordinacioni odbor čine direktorice ovih gender mehanizama, koji se u pravilu sastaje dvomjesečno, a program rada Koordinacionog odbora se utvrđuje prema prioritnim aktivnostima.

Prostora za poboljšanje ima, i u proteklom periodu su se uočili pravci gdje to poboljšanje u radu gender centara entiteta treba i tražiti. **Prije svega ističe se još uvijek nedovoljno razvijena mreža gender institucionalnih mehanizama, odnosno njihova slaba funkcionalnost, posebno na kantonalnom nivou vlasti u Federaciji BiH, kao i na nivou opština i gradova.**

Pored toga potrebno je unaprijediti sistem obuke članstva komisija/odbora za ravnopravnost polova pri parlamentima entiteta, kantona, gradova i opština, zbog promjene tog članstva usljed izbornog procesa.

2.3. Parlamentarna tijela za ravnopravnost polova

U okviru zakonodavne vlasti na svim nivoima vlasti (BiH, entiteta i kantona) uspostavljene su komisije/odbori za ravnopravnost polova. Na nivou BiH djeluje Komisija za ostvarivanje ravnopravnosti polova Parlamentarne skupštine BiH, a na entitetskom nivou komisije za ravnopravnost polova Doma naroda i Zastupničkog doma Parlamenta Federacije BiH, te Odbor jednakih mogućnosti Narodne skupštine Republike Srpske. Nivo kantona ima osnovane komisije za ravnopravnost polova u svim kantonalnim skupštinama u Federaciji BiH. Neke od njih su specijalizirane za ravnopravnost polova, dok je u drugim slučajevima pitanje ravnopravnosti polova uključeno u druge komisije.

Nadležnosti ovih komisija/odbora pri parlamentima države, entiteta i kantona su slične i odnose se na pitanja:

- razmatranja nacрта i prijedloga zakonskih propisa i općih akata iz nadležnosti parlamenta, odnosno skupštine,
- davanje mišljenja, prijedloga, inicijativa vezanih za usklađivanje sa međunarodnim konvencijama o ravnopravnosti polova i zabrani svakog oblika diskriminacije po osnovu pola,
- razmatranje izvještaja institucija koji se odnose na ostvarivanje ravnopravnosti polova,
- razmatranje stanja prava žena i predlaganje mjera za poboljšanje položaja žena u svim oblastima,
- saradnje sa gender mehanizmima na svim nivoima vlasti i organizacijama civilnog društva,

U ocjeni rada ovih komisija mogu se naći primjeri uspjeha i neuspjeha. Naime u pojedinim kantonalnim skupštinama komisije za ravnopravnost polova sastaju se samo jednom godišnje. Komisija za ostvarivanje ravnopravnosti polova Predstavničkog doma PSBiH tri puta zaredom nije imala kvorum te tokom druge polovine 2015. nije mogla donositi odluke. Komisija za jednakopravnost polova u Domu naroda Parlamenta FBiH formirana je tek krajem septembra 2015, godinu dana nakon Opštih izbora 2014. godine.

Međutim, i pored problema s neaktivnošću njezinih članova, Komisija za ostvarivanje ravnopravnosti polova Predstavničkog doma PSBiH redovno održava komunikaciju sa organizacijama civilnog društva te redovno iznosi konkretne prijedloge vezane za unapređenje položaja žena i muškaraca u našem društvu. Ova Komisija je jedna od rijetkih koja ima i sopstvene zakonske prijedloge, što je rijetkost u parlamentarnoj praksi, imajući na umu da većinu inicijativa podnose vlade, klubovi stranaka ili sami parlamentarci. U decembru 2015. godine, Komisija je jednoglasno usvojila Prijedlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o Vijeću ministara BiH, kojim se uvodi rodna kvota i za Vijeće ministara BiH. Na istoj sjednici započeo je rad i na pitanju zakonskog regulisanja vještački potpomognute oplodnje.³

³ Saša Gavrić et al. (2016), *Narandžasti izvještaj 2016. Godišnji izvještaj o stanju ljudskih prava žena u Bosni i Hercegovini*. Sarajevo, Sarajevski otvoreni centar, Helsinški parlament

Od značaja je napomenuti i važnost saradnje parlamentarnih komisija za ravnopravnost polova sa Agencijom za ravnopravnost polova i gender centrima entiteta, čime se pruža direktna podrška parlamentarcima u radu na pitanjima rodne ravnopravnosti, podizanju njihove svijesti o ovoj oblasti i predlaganju konkretnih mjera i aktivnosti u parlamentima. Jedna od takvih uspješnih zajedničkih aktivnosti sa Komisijom za ostvarivanje ravnopravnosti polova PSBiH, je bila i izrada i usvajanje dokumenta "Upute o korištenju rodno osjetljivog jezika u Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine". Na osnovu ovog dokumenta Komisija je predložila Izmjene i dopune Jedinistvenih pravila za izradu pravnih propisa u institucijama BiH. Parlamentarna skupština je usvojila ove izmjene i dopune, tako da će se svi budući propisi koje donosi Vijeće ministara BiH i PSBiH objavljivati uz poštivanje ravnopravnosti polova: korištenjem rodno neutralnih oblika (osoba ili lice) te navođenjem uporedo oblika i u muškom i u ženskom rodu (u definicijama) u slučaju da se izrazi odnose i na muškarce i na žene.⁴

Imajući u vidu postojeće teškoće u radu ovih tijela pri parlamentima BiH, entiteta i kantona, cilj gender centara i Agencije koji je vidljiv u Gender akcionom planu za BiH, je njihovo osnaživanje u pogledu stručnih kapaciteta, te inteziviranje rada na usklađivanju zakonskih i drugih akata koji se nađu na dnevnom redu parlamenta sa Zakonom o ravnopravnosti polova u BiH, s obzirom da usklađivanje zakona dovodi do sistematske primjene i inkorporacije principa ravnopravnosti polova u sve programe, politike i strategije nadležnih institucija.

2.4. Tijela lokalne samouprave za ravnopravnost polova

BiH je uspjela osnovati brojne institucionalne mehanizme za ravnopravnost polova i na nivou opština i gradova koji su nadležni za provođenje Zakona o ravnopravnosti polova u BiH, zatim za koordinaciju realizacije programskih ciljeva iz Gender akcionog plana BiH, osiguravanje provođenja međunarodnih standarda iz područja ravnopravnosti polova, analizu stanja ravnopravnosti polova i položaja žena na nivou opštine/grada, predlaganje programa mjera za postizanje ravnopravnosti polova u jedinicama lokalne samouprave, ali i mjera za otklanjanje uočene neravnopravnosti polova u određenome području.

Gender akcioni plan BiH je prepoznao značaj učešća jedinica lokalne samouprave u provođenju aktivnosti u svim oblastima, te je obavezao ove nivoe vlasti da izrađuju i usvajaju lokalne akcione planove (LGAP), koji predstavljaju efikasan mehanizam provođenja GAP-a BiH i Zakona o ravnopravnosti polova u BiH.

Oba entitetska centra za ravnopravnost polova u protekloj deceniji inicirala su i pomagala uspostavu opštinskih/gradskih komisija/odbora za ravnopravnost polova,

građana Banja Luka. Dostupno na: http://soc.ba/site/wp-content/uploads/2016/02/NARAN.IZVJESTAJ_02_20.02.2014_FINAL_web.pdf, pristupljeno 14.9.2016.

4 Jedinistvena pravila za izradu pravnih propisa u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik BiH”, br. 11/05, 58/14 i 60/14 - neslužbena prečišćena verzija iz 2014) Dostupno na: <http://www.mpr.gov.ba/aktuelnosti/propisi/12.1%20Precisceni%20tekst%20Jedinistvenih%20pravila%20-%20BJ.pdf>, pristupljeno 14.9.2016.

čiji je glavni zadatak provođenje standarda o ravnopravnosti polova na nivou lokalnih organa vlasti.

Donošenjem GAP-a BiH, 2006. godine, utvrđen je niz prioriteta u oblasti ravnopravnosti polova, koje je trebalo provesti u roku od pet godina. U Planu se konkretno navodi da je neophodno usaglasiti opštinske propise, ojačati političku podršku za ravnopravnost polova i povećati nivo saradnje s građanskim društvom, kao i s drugim opštinskim institucijama i agencijama odgovornim za pitanja koja se tiču ravnopravnosti polova.

Većina opštinskih komisija za ravnopravnost polova djeluje kao tijelo unutar skupštine opštine/grada, dok su neke uspostavljene u kancelarijama gradonačelnika / načelnika kao pomoćna funkcija i zato su dio izvršne vlasti opštine, a u nekim opštinama postoje i u lokalnom parlamentu i u kabinetima gradonačelnika/ načelnika.

U praksi se pokazalo da mnogi imenovani članovi komisija ne posjeduju dovoljno znanja o osnovama ravnopravnosti polova - ne poznaju Zakon o ravnopravnosti polova u BiH i način na koji je isti povezan s lokalnom upravom i radom komisija ili imaju pogrešne predodžbe o osnovama ravnopravnosti polova. Djelomično i zbog široko rasprostranjenog shvatanja da je ravnopravnost polova samo u interesu žena, veoma mali broj članova komisija su muškarci.⁵

U radu ovih tijela na lokalnom nivou stalno se kao velika potreba postavlja postojanje jasnih smjernica šta i kako da ove komisije rade tokom svog mandata, te se ovim pitanjem, odnosno izradom jasnih smjernica, obukom i podrškom moraju intenzivnije baviti upravo gender centri entiteta i Agencija za ravnopravnost polova BiH, te relevantne nevladine organizacije koje posjeduju veliko iskustvo i stručnost na ovom polju.

Veoma je značajno da ove komisije predlažu strateške dokumente o ravnopravnosti polova na lokalnom nivou i da rade na stvaranju gender senzitivnog budžeta grada/opštine. Postoje pokazatelji koji govore da su komisije u opštinama gdje je uspostavljena saradnja s građanskim društvom/NVO u sferi ravnopravnosti polova i gdje se aktivnosti obavljaju usaglašeno, osmišljene konkretne aktivnosti i mjere, ali i strateški dokumenti o ravnopravnosti polova.

Godine 2014. u Skupštini Brčko Distrikta formirana je komisija za ravnopravnost polova, sa sličnim nadležnostima kao i kod komisija u drugim opštinama BiH, odnosno komisija pri parlamentima BiH, entiteta i kantona.

⁵ Status i aktivnosti opštinskih komisija za ravnopravnost spolova u Bosni i Hercegovini. (2009). OSCE. Dostuono na <http://www.osce.org/bs/bih/110180?download=true>, pristupljeno 14.9.2016.

3. TRI KORAKA DO OSTVARIVANJA RAVNOPRAVNOSTI POLOVA U KANTONIMA FEDERACIJE BIH

3.1. Korak I: Utvrditi početno stanje

Federacija BiH – mehanizmi za ravnopravnost polova		
	Zakonodavna vlast	Izvršna vlast
Nivo Federacije BiH	Predstavnički dom PFBiH Komisija za jednakopravnost polova	Gender centar FBiH
	Dom naroda PFBiH Komisija za ravnopravnost polova	
Nivo kantona	Skupština kantona Komisija za ravnopravnost polova	Koordinacioni odbori za ravnopravnost polova (jedini aktivan je odbor Unsko-sanskog kantona)
Nivo gradova/opština	Opštinsko/gradsko vijeće Komisija za ravnopravnost polova	

Iz tabele je vidljivo da Federacija BiH ima svoju mrežu institucionalnih mehanizama za ravnopravnost polova. Ove strukture imaju svoj mandat, pravno utemeljenje i bave se ostvarivanjem ravnopravnosti polova u okviru svojih nadležnosti, nastojeći da stvore uvjete za uklanjanje socijalnih, ekonomskih, političkih i drugih uzroka neravnopravnosti i diskriminacije između žena i muškaraca.

Ne ulazeći u funkcionalnost osnovanih mehanizama za ravnopravnost polova, vidljivo je da kantonalni nivo vlasti ima najveće nedostatke u ovom pogledu. Naime, i pored nastojanja za utemeljenjem i većim angažovanjem u radu koordinacionih odbora za ravnopravnost polova pri vladama kantona, jedini aktivan je ostao Koordinacioni odbor za ravnopravnost polova Unsko-sanskog kantona⁶, što implicira da u vladama kantona uopšte ne postoji mehanizam/tijelo/institucija, pa ni koordinacioni odbor, koji se bavi ravnopravnošću polova.

6 Rješenje o imenovanju Koordinacionog odbora za ravnopravnost spolova Unsko-sanskog kantona („Službeni glasnik Unsko-sanskog kantona“, broj 1/12 iz 2011.). Dostupno na: http://skupstinausk.ba/Sluzbeni/SI_gl_br_1.pdf, pristupljeno 14.9.2016.

Prvi korak uvijek je vezan za ono što već postoji, ojačati i iskoristiti postojeće mehanizme za ravnopravnost polova u kantonima. Tako, ako smo rekli da je od koordinacionih odbora kantona za ravnopravnost polova jedini aktivan ostao **Koordinacioni odbor za ravnopravnost polova Unsko-sanskog kantona**, ovu njegovu postojanost treba iskoristiti za paljenje "novog plamena" i novih inicijativa za osnivanje i aktivan rad koordinacionih odbora. Evo zašto od te inicijative ne treba odustajati:

- Zakon o ravnopravnosti polova u BiH traži aktivan pristup svih nivoa vlasti u izgradnji mreže mehanizama za ravnopravnost polova, a koordinacioni odbor je takav mehanizam,
- koordinacionim odborom, odnosno njegovim sastavom, garantuje se učestće svih ministarstava u vladi kantona i drugih relevantnih institucija na nivou kantona u unapređenju ravnopravnosti polova,
- obezbjeđuje se koordinacija rada u ministarstvima vlade na politikama, propisima i mjerama za eliminaciju diskriminacije po osnovu pola,
- ostvaruje se mogućnost uticaja na razvoj posebnih politika vlade kantona - za jačanje pozicije žena na selu, žrtava porodičnog nasilja, ravnopravnosti polova u radnim odnosima, usklađivanju porodičnog i profesionalnog života, zaštite zdravlja žena i muškaraca, razvoja socijalnog preduzetništva, rodnog budžetiranja i drugih politika,
- ostvaruje se saradnja sa mehanizmima za ravnopravnost polova na nižem i višem nivou vlasti - opštine/gradovi, Federacija BiH i nivo vlasti BiH i nevladinim organizacijama za ljudska prava,
- ostvaruje se saradnja i koordinacija rada na ravnopravnosti polova sa komisijom za ravnopravnost polova u skupštini kantona.

Takođe, skupština kantona i njegova **komisija predstavlja značajan postojeći mehanizam za ravnopravnost polova na kantonalnom nivou**. U kantonima je prepoznat značaj rada ove komisije, odnosno ona predstavlja obavezan sastavni dio kataloga radnih tijela u skupštinama svih kantona Federacije BiH. Naravno, treba stalno raditi na jačanju kapaciteta, znanja i stručnosti, kantonalnih skupštinskih komisija za ravnopravnost polova, kao i na unapređenju modaliteta saradnje između mehanizama za ravnopravnost polova u kantonu i FBiH.

Postojeći nalazi rada ovih komisija pokazuju da je intenzitet rada u komisijama različit: u nekim kantonima komisije još uvijek nisu u potpunosti konstituisane dok su u drugim kantonima ove komisije već imale nekoliko sastanaka u ovom mandatnom periodu, zatim, poslovnici o radu skupština kantona ne predviđaju u svim kantonima vanjske članove_ice u sastavu ovih komisija, a među zastupnicima_ama nema dovoljno stručnog kadra koji bi se bavio ovim pitanjima. Takođe, nedovoljan je broj obuka za članove_ice ovih komisija, a same komisije nemaju kapaciteta za organizovanje ovakvih obuka; saradnja sa drugim radnim tijelima skupština kantona nije na zadovoljavajućem nivou, prisutna je i marginalizacija rada ovih komisija u radu skupština kantona jer se ne smatra da su ove komisije dovoljno važne i uticajne, a u nekim komisijama postoji problem nedovoljne nezainteresovanosti članova_ica da se bave ovim pitanjima zbog nedostatka svijesti o pitanjima ravnopravnosti polova.⁷

⁷ Gender centar FBiH, http://www.gcfbih.gov.ba/wp-content/uploads/2015/10/Notes_gender-orientation-workshop_BOS.pdf, pristupljeno 14.9.2016.

Ohrabrujuće je da članovi ce većine komisija pokazuju izrazitu spremnost da dalje rade na unapređenju i intenziviranju aktivnosti koje se tiču uloge komisija za ravnopravnost polova, a naročito na korištenju rodno osjetljivog jezika, veće saradnje sa nevladinim sektorom, Gender centrom Vlade FBiH, komisijama za ravnopravnost polova parlamenta FBiH i Parlamenta BiH, uvođenju i upotrebi rodno osjetljivog budžetiranja, harmonizaciji zakona i drugih propisa koje usvaja skupština sa Zakonom o ravnopravnosti polova u BiH, koordinaciji rada sa drugim radnim tijelima skupština kantona i drugih poslova koji se tiču unapređenja ravnopravnosti polova.

Vlade i skupštine kantona predstavljaju ozbiljnog partnera Gender centru FBiH i drugim mehanizmima za ravnopravnost polova u BiH, ali i zainteresovanim nevladinim organizacijama, za podizanje kapaciteta i ponovno reafirmisanje koordinacionih odbora vlada kantona i osnaživanje komisija za ravnopravnost polova kantonalnih skupština.

Sa razvojem ovih mehanizama, istovremeno, treba napraviti i korak koji smo označili kao drugi u našem vodiču, a to je dalja izgradnja mreže mehanizama za ravnopravnost polova koja nedostaje na kantonalnom nivou – tijelo za ravnopravnost polova u kantonalnoj vladi.

3.2. Korak II: Uspostavljanje mehanizma za ravnopravnost polova u vladama kantona

Primjere ovakvih mehanizama/tijela/institucija već imamo u BiH: u Savjetu ministara BiH – Agencija za ravnopravnost polova BiH, u Vladi Republike Srpske – Gender centar Republike Srpske, u Vladi FBiH – Gender centar FBiH.

Slične primjere možemo naći i u zemljama regije i svijeta:

- Vlada Hrvatske je uredbom, a na osnovu Zakona o ravnopravnosti polova Hrvatske⁸, osnovala **Ured za ravnopravnost polova Vlade Republike Hrvatske**. Ured je osnovan kao stručna služba za obavljanje poslova u vezi sa ostvarivanjem ravnopravnosti polova.
- Vlada Srbije je organizovala Upravu za rodnu ravnopravnost Srbije, ali je od 2014. godine, na osnovu novog Zakona o ministarstvima⁹ Uprava ukinuta, a obrazovano je **Odjeljenje za rodnu ravnopravnost u okviru Ministarstva rada i socijalne politike**.
- Pokrajinska vlada Vojvodine organizovana je u sekretarijatima koji vrše propisane poslove, a u Pokrajinskom sekretarijatu za privredu, zapošljavanje i ravnopravnost polova organizovan je **Sektor za ravnopravnost polova**.
- Vlada Crne Gore je imala Kancelariju za rodnu ravnopravnost, koja je bila

8 Zakon o ravnopravnosti spolova („Narodne novine Republike Hrvatske“, broj: 82/08 i 125/11 iz 2003.)

9 Zakon o ministarstvima („Službeni glasnik Republike Srbije“, br. 44/2014, 14/2015, 54/2015 i 96/2015)

samostalna stručna služba pri Vladi, ali je racionalizacijom institucija od 2009. godine prerasla u **Odjeljenje za poslove rodne ravnopravnosti** pri Ministarstvu za ljudska i manjinska prava.

- Vlada Slovenije ravnopravnost polova pokriva u **Sektoru za jednake mogućnosti** Ministarstva za rad, porodicu, socijalna pitanja i jednake mogućnosti.
- Vlada Švedske, u okviru Ministarstva zdravlja i socijalnih poslova, ima **Sektor za rodnu ravnopravnost**, na čijem se čelu nalazi ministar za djecu, stare i rodnu ravnopravnost.
- Vlada Danske je organizovala **Ministarstvo za djecu, obrazovanje i rodnu ravnopravnost**.

Mehanizam za ravnopravnost polova mora biti jasno pozicioniran, utemeljen u osnivačkom pravnom propisu, vidljiv i operativan za djelovanje, kako bi mogao biti u poziciji da učestvuje u kreiranju politika, strategija i zakona i da aktivno radi na njihovom sprovođenju. Pored jasno definisanog statusa, mandata i ovlašćenja u okviru vlade i organa uprave, na nivou na kojem se uspostavlja, potrebno je da njegov rad prati i odgovarajući budžet koji će omogućiti njegovo puno funkcionisanje.

Postoji takođe korisna preporuka, u ranije navedenim međunarodnim standardima za ravnopravnost polova, da osoba koja vodi mehanizam za ravnopravnost polova bude visoko pozicionirana, funkcioner_ka ili član_ica vlade, što smo imali priliku da vidimo i u primjerima iz zemalja okruženja i svijeta.

Izuzetno je važno da ovaj mehanizam postane forum i/ili komunikacioni kanal za nevladine organizacije, posebno one koje se bave zaštitom i unapređenjem položaja žena i gender pitanjima uopšte, kako bi se omogućilo korisno uticanje, pa ako hoćete i korektiv rada institucionalnih mehanizama za ravnopravnost spolova i samim tim uticaj na vladine politike te propise i njihovu primjenu.

Uticaj koji mehanizam za ravnopravnost polova mora ostvariti na vladine politike i propise mora biti prepoznat, kanalisani i u samim vladinim procedurama donošenja odluka iskorišten, što, u stvari, daje specifičnu težinu ovom mehanizmu koji bi na taj način trebao da se bavi svim vladinim politikama, strategijama, zakonima i drugim propisima te ih usklađuje sa domaćim i međunarodnim standardima za ravnopravnost polova.

Imajući sve to na umu, namjera nam je da u ovom dijelu Vodiča predstavimo nekoliko načina i modela za osnivanje mehanizma za ravnopravnost polova u vladama kantona, kako biste imali priliku da se opredijelite za način i model koji vam, u vašem kantonu, u vašoj vladi, najviše odgovara.

Organizacija i način funkcionisanja organa državne uprave u FBiH, na nivou FBiH, kantona i jedinica lokalne samouprave regulisan je **Zakonom o organizaciji organa uprave u FBiH**,¹⁰ kojim je propisano osnivanje kantonalnih organa uprave za obavljanje upravnih i stručnih poslova iz nadležnosti kantona. Kantonalni

¹⁰ Zakon o organizaciji organa uprave u Federaciji Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije BiH“, broj 35/05)

organi uprave i kantonalne upravne organizacije osnivaju se i ukidaju te se njihov djelokrug utvrđuje kantonalnim zakonom o organizaciji i djelokrugu kantonalnih organa uprave i upravnih organizacija, u skladu sa ovim zakonom i kantonalnim zakonom (član 46). Zajednički kriteriji na koji treba paziti prilikom osnivanja organa uprave, odnosno upravnih organizacija, na bilo kom nivou vlasti u FBiH, su osnivanje organa uprave isključivo prema obimu i vrsti upravnih i stručnih poslova koji su zakonom i drugim propisima stavljeni u nadležnost organa uprave i grupisanje poslova i njihovo obavljanje u okviru jednog organa uprave (član 35).

Zakonom o kantonalnim ministarstvima i drugim tijelima kantonalne uprave koji donosi svaki kanton (za potrebe ovog vodiča služićemo se **Zakonom o kantonalnim ministarstvima i drugim tijelima kantonalne uprave Zeničko-dobojskog kantona**¹¹), regulisano je detaljnije osnivanje kantonalnih organa uprave i upravnih organizacija, te se i ovim zakonom određuje da poslove uprave, stručne i s njima povezane poslove vrše kantonalna ministarstva, kantonalne uprave i kantonalne upravne organizacije (član 2), a za obavljanje stručnih, tehničkih i drugih poslova za potrebe kantona i tijela uprave mogu se osnovati određene stručne, tehničke i druge službe, kao zajedničke ili samostalne službe koje mogu imati svojstvo pravnog lica (član 6).

Ranije smo navodili, ali ponavljamo pravni osnov iz **Zakona o ravnopravnosti spolova u BiH**, kojim se stavlja u nadležnost, između ostalih, i kantonalnom nivou vlasti, odnosno kantonalnim zakonodavnim, izvršnim i organima uprave, da osnuju odgovarajuće institucionalne mehanizme za ravnopravnost polova koji će provoditi Zakon o ravnopravnosti polova u BiH, koordinisati realizaciju programskih ciljeva iz Gender akcionog plana BiH i osigurati provođenje međunarodnih standarda u oblasti ravnopravnosti polova (član 24).

3.2.1. Primjer 1: Uključivanje ravnopravnosti polova u nadležnost jednog od ministarstava vlade kantona

U Zakonu o kantonalnim ministarstvima i drugim tijelima kantonalne uprave Zeničko-dobojskog kantona¹², u poglavlju u kojem se nabrajaju kantonalna ministarstva (Drugi dio, Poglavlje I), Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice, nazvati **MINISTARSTVO ZA RAD, SOCIJALNU POLITIKU, IZBJEGLICE I RAVNOPRAVNOST POLOVA** i tako obuhvatiti oblast ravnopravnosti polova, a nadležnosti proširiti:

Član 15.

(Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, izbjeglice i ravnopravnost polova)

(1) Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, izbjeglice i ravnopravnost polova vrši upravne i stručne poslove utvrđene zakonom iz nadležnosti Kantona u oblasti socijalne politike, rada, zaštite i povratka raseljenih

¹¹ Zakon o kantonalnim ministarstvima i drugim tijelima kantonalne uprave Zeničko-dobojskog kantona („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj 10/15)

¹² Primjenjivo na sve kantone

lica, **ravnopravnosti polova**, i to provođenje:

a) politike rada i zapošljavanja, ostvarivanje osnivačkih prava Kantona prema Javnoj ustanovi Služba za zapošljavanje i nadzor nad njenim radom; kreiranje politike od značaja za podsticaj zapošljavanja osoba sa invaliditetom i obavljanje drugih poslova od značaja iz oblasti rada i zapošljavanja,

b) socijalne politike kroz socijalnu zaštitu građana_ki u stanju socijalne potrebe i zaštitu porodica sa djecom, te zaštitu civilnih žrtava rata; koordinacija i nadzor nad radom nadležnih općinskih službi i ustanova socijalne zaštite, iniciranje i provođenje mjera od značaja za razvoj socijalnih prava građana_ki i prevenciju u oblastima socijalne i porodične zaštite; istraživanja socijalnih pojava i suzbijanje socijalno-patoloških pojava, ostvarivanje osnovnih prava prema ustanovama iz oblasti socijalne zaštite čiji je osnivač Kanton,

c) politike zaštite i povratka raseljenih osoba i povratnika_ca kroz mjere i aktivnosti obnove i rekonstrukcije stambenih objekata u funkciji povratka; koordinacija u radu sa nevladinim organizacijama; rješavanje statusnih pitanja raseljenih osoba i povratnika_ca u prvostepenom postupku i nadzor nad provođenjem kantonalnog zakona i podzakonskih akata iz ove oblasti,

d) humanitarne djelatnosti kroz izradu projekata i planova od značaja za zapošljavanje i socijalnu sigurnost građana_ki, davanje mišljenja o humanitarnim projektima organizacija registrovanih na federalnom nivou, koje djeluju na području Kantona; iniciranje projekata humanitarnog karaktera, planiranje osnovnih i drugih potreba stanovništva za humanitarnom pomoći, nabavka i distribuiranje humanitarne pomoći, podsticaj rada nevladinih udruženja i provođenje drugih aktivnosti od značaja za humanitarnu djelatnost,

e) politike ravnopravnosti spolova, primjene Zakona o ravnopravnosti polova u BiH i strateških dokumenata, davanje inicijativa i mišljenja o uskladenosti propisa koje razmatra Vlada sa Zakonom o ravnopravnosti polova, studijsko-analitičke i statističko-evidencione poslove koji se odnose na vođenje i obradu statističkih podataka po polu, koordinaciju organa kantonalne uprave u vezi sa aktivnostima na unapređenju ravnopravnosti polova, koordinaciju u radu sa nevladinim organizacijama, izvještavanje o izvršenju politike ravnopravnosti polova i primjeni propisa, razvoj instrumenata rodno osjetljive ekonomske politike, posebno rodnog budžetiranja, razvoj socijalnog dijaloga na temu ravnopravnosti polova, razvoj socijalnog preduzetništva sa naglaskom na gender osjetljive grupe društva, promovisanje ravnopravnosti polova, izvođenje obuka na temu ravnopravnosti polova i druge poslove od značaja za ravnopravnost polova.

(2) Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, izbjeglice i ravnopravnost polova vrši upravne i druge stručne poslove koji se odnose na prvostepeni i drugostepeni upravni postupak po zakonima i aktima o provođenju tih zakona iz nadležnosti Ministarstva, priprema zakone i druge propise iz nadležnosti Ministarstva.

(3) Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, izbjeglice i ravnopravnost

polova je nadležno i za druge poslove u skladu sa odredbama posebnih zakona.

Prednosti: Praktično, to bi značilo da se u ministarstvu organizuje sektor koji bi se bavio ravnopravnošću polova. Značaj ovakvog organizovanja je u tome što se mehanizam za ravnopravnost polova pozicionira u vladi kantona, pozicionira se u osnovnom organu uprave – ministarstvu, a politiku ravnopravnosti spolova iz nadležnosti ministarstva zastupa visoko pozicioniran_a funkcioner_ka – ministar_ka, u vladi i javnosti, te se stvaraju pretpostavke za uticaj na vladine politike i propise sa aspekta ravnopravnosti polova, a tu je i značajno budžetsko finansiranje u okviru sredstava koja pripadaju ovom ministarstvu.

Nedostaci: Eventualni nedostatak ovakvog načina organizovanja institucionalnog mehanizma za ravnopravnost polova mogao bi biti marginalizacija sektora za ravnopravnost polova zbog davanja većeg značaja poslovima ministarstva iz oblasti rada, socijalne politike i izbjeglica.

3.2.2. Primjer 2: Kantonalna uprava za ravnopravnost polova

U Zakonu o kantonalnim ministarstvima i drugim tijelima kantonalne uprave Zeničko-dobojskog kantona¹³, u poglavlju u kojem se nabrajaju **samostalne kantonalne uprave** (Drugi dio, Poglavlje II), dodati novu samostalnu kantonalnu upravu - **KANTONALNA UPRAVA ZA RAVNOPRAVNOST POLOVA** i opisati njenu nadležnost:

Član 22a.

(Kantonalna uprava za ravnopravnost polova)

(1) Kantonalna uprava za ravnopravnost polova vrši upravne i stručne poslove utvrđene zakonom i drugim propisima koji se odnose na ostvarivanje nadležnosti kantona u oblasti ravnopravnosti polova, zaštite od diskriminacije na osnovu pola, priprema pravna mišljenja o usaglašenosti sa Zakonom o ravnopravnosti polova u BiH, razvija i koordinira primjenu rodnog budžetiranja, vrši koordinaciju organa uprave kod izvještavanja o stanju ravnopravnosti polova u kantonu, vrši i poslove koordinacije i saradnje sa institucionalnim mehanizmima za ravnopravnost polova u zakonodavnoj i izvršnoj vlasti u BiH, FBiH i na nivou grada/opštine, saraduje sa nevladinim organizacijama i učestvuje u provođenju svih vrsta projekata sa domaćim i međunarodnim partnerima u vezi ravnopravnosti polova, te vrši i druge poslove u skladu sa zakonom.

(2) Kantonalna uprava obavlja i druge poslove koji su joj stavljeni u nadležnost posebnim zakonom.

Prednosti: Samostalna kantonalna uprava za ravnopravnost polova je dio sistema organa uprave, i ima svoju zakonom utvrđenu nadležnost, vidljivost, predstavljanje,

13 Primjenjivo na sve kantone

samostalan budžet, izdvojen samo za ovu nadležnost i strateški i institucionalno i operativno se stvaraju pretpostavke za efikasan rad na polju ravnopravnosti polova u kantonu.

Nedostaci: Samostalnost ponekad može biti i nedostatak, direktor_ica ovakve kantonalne uprave nije član_ica vlade kantona i nema uticaj na rad vlade kakav ima jedan_na ministar_ka, osim toga i pored najbolje namjere i datih nadležnosti, budžet može biti nedovoljan za efikasniji rad na unapređenju ravnopravnosti polova, što uveliko može onemogućiti djelovanje u punom kapacitetu. Takođe, ostaje otvoreno pitanje rješavanja stručnih ljudskih kapaciteta ove uprave, te ukoliko ne budu obezbijedeni uprava neće ostvariti zacrtane ciljeve i željeni stepen efikasnosti u radu.

3.2.3. Primjer 3: Kantonalna agencija za ravnopravnost polova

U Zakonu o kantonalnim ministarstvima i drugim tijelima kantonalne uprave Zeničko-dobojskog kantona¹⁴, u poglavlju u kojem se nabrajaju **samostalne kantonalne upravne organizacije** (Drugi dio, Poglavlje III), dodati novu samostalnu kantonalnu upravnu organizaciju - **KANTONALNA AGENCIJA ZA RAVNOPRAVNOST POLOVA** i opisati njenu nadležnost:

Član 25a.

(Kantonalna agencija za ravnopravnost polova)

Kantonalna uprava za ravnopravnost polova vrši upravne i stručne poslove utvrđene zakonom i drugim propisima koji se odnose na ostvarivanje nadležnosti kantona u oblasti ravnopravnosti polova, provođenja politike ravnopravnosti polova, zaštite od diskriminacije na osnovu pola, koordinacije izvještavanja o stanju ravnopravnosti polova u kantonu, saradnje sa nevladinim organizacijama te vrši i druge poslove u skladu sa zakonom.

(2) Kantonalna agencija za ravnopravnost polova obavlja i druge poslove koji su joj stavljeni u nadležnost posebnim zakonom.

Prednosti: Samostalna kantonalna upravna organizacija za ravnopravnost polova, na isti način kao i kantonalna uprava predstavlja značajan pomak u izgradnji mreže mehanizama ravnopravnosti polova na nivou kantona. Naročito je važno budžetsko pozicioniranje za provođenje poslova ravnopravnosti polova koji su dati u nadležnost ovoj upravnoj organizaciji.

Nedostaci: I nedostaci i rizici su vrlo slični onima koji bi pratili eventualni rad kantonalne uprave te i kantonalna upravna organizacija za ravnopravnost polova mora biti svjesna rizika u vezi sa nedovoljnim budžetom, nestručnim kadrovima, marginalizacijom uticaja na vladine politike i propise.

14 Primjenjivo na sve kantone

3.2.4. Primjer 4: Gender centar kantona

Svaka kantonalna vlada je zakonom kojim se uređuje njen rad (Zakonom o Vladi kantona), ovlaštena da donosi uredbе, odluke, rješenja i zaključke. Uredbom se uređuju najvažnija pitanja iz nadležnosti vlade, bliže uređuju odnosi za sprovođenje zakona, osnivaju stručne i druge službe i utvrđuju načela za unutrašnje ustrojstvo kantonalnih organa uprave.

Prema tome, **GENDER CENTAR KANTONA**, kao posebnu stručnu službu vlade kantona, osniva uredbom:

Na osnovu člana 16. Zakona o Vladi Zeničko-dobojskog kantona ("Službene novine Zeničko-dobojskog kantona", broj 7/10 - prečišćeni tekst), Vlada Zeničko-dobojskog kantona, na ____ sjednici, održanoj _____ 2016. godine, d o n o s i

U R E D B U
O GENDER CENTRU VLADE ZENIČKO-DOBOJSKOG KANTONA¹⁵

Član 1.

Ovom uredbom obrazuje se Gender centar Vlade Zeničko-dobojskog kantona, kao posebna stručna služba Vlade (u daljem tekstu: Gender centar).

Član 2.

Stručna služba iz člana 1. ove uredbe vrši normativno-pravne, studijsko-analitičke, stručno-operativne, informaciono-dokumentacione, administrativno-tehničke i druge poslove, za potrebe Vlade, radnih tijela Vlade, premijera i članova Vlade, koji se odnose na: usklađivanje svih propisa koji se razmatraju na Vladi sa Zakonom o ravnopravnosti polova i drugim domaćim i međunarodnim standardima za ravnopravnost polova u BiH; obrađivanje i predlaganje na Vladi strateških i akcionih planova za provođenje Zakona o ravnopravnosti polova u BiH i Gender akcionog plana BiH; obrađivanje i predlaganje na Vladi izvještaja o stanju ravnopravnosti polova u Zeničko-dobojskom kantonu; organizovanje i provođenje kampanja, obuka, prezentacija, javnih rasprava sa ciljem podizanja svijesti o ravnopravnosti polova i oblicima i vrstama diskriminacije po osnovu spola; podizanje svijesti o upotrebi gender razvrstane statistike u radu Vlade i njenih organa; obilježavanje značajnih datuma iz UN kalendara ljudskih prava i druge poslove koji se, s obzirom na njihovu vrstu mogu staviti u djelokrug rada Gender centra.

Član 3.

Gender centar može steći svojstvo pravnog lica upisom u odgo-

¹⁵ Primjenjivo na sve kantone

varajući registar kod nadležnog organa.

Član 4.

Gender centar je samostalan u svom radu i izvještaje o radu podnosi Vladi.

Član 5.

Gender centrom rukovodi direktor_ica.
Direktor_ica ima status rukovodioca_teljice samostalne kantonalne uprave.
Direktor_ica može imati jednog_u ili više pomoćnika_ca.

Član 6.

Direktora_icu postavlja Vlada, na osnovu javnog konkursa.
Direktor_ica za svoj rad odgovara Vladi.
U slučaju spriječenosti ili odsutnosti, direktora_icu zamjenjuje pomoćnik_ca kojeg ovlasti direktor_ica.

Član 7.

Poslovi Gender centra se organizuju u okviru sektora kojim rukovodi pomoćnik_ca direktora_ice.
Pomoćnik_ca direktora_ice ima status pomoćnika_ce direktora_ice samostalne kantonalne uprave.
Postavljenje pomoćnika_ce direktora_ice vrši se u skladu sa Zakonom o državnoj službi.
Pomoćnik_ca direktora_ice za svoj rad odgovara direktoru_ici.

Član 8.

Nadzor nad radom Gender centra vrši Vlada.

Član 9.

Sredstva za rad Gender centra obezbjeđuju se u budžetu.
Raspoređivanje i upotreba sredstava za rad Gender centra vrši se po propisima koji važe za ministarstva i druge organe kantonalne uprave.
Gender centar može sticati i sopstvene prihode od poslova koje obavlja iz svog djelokruga.
Prihodi koje Gender centar ostvari na način iz prethodnog stava Vlada svojom odlukom usmjerava za potrebe Gender centra.

Član 10.

Organizacija i sistematizacija poslova i zadataka Gender centra utvrđuje se Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji koji donosi direktor_ica uz prethodnu saglasnost Vlade.
Pravilnik iz prethodnog stava direktor_ica donosi u roku od 30 dana od dana stupanja na snagu ove uredbe.

Član 11.

Uredba stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u "Službenim novinama Zeničko-dobojskog kantona".

Broj:

PREMIJER

Datum:

_____ v. r.

Prednosti: Gender centar na kantonalnom nivou ima svoje mjesto u sistemu kantonalne uprave, odnosno stručnih službi Vlade, prije svega zato što bi se neposrednije bavio ravnopravnošću polova na kantonalnom nivou, i postizao onaj efekat koji sada ne može da postigne Gender centar FBiH, a to je potpuni uvid u stanje ravnopravnosti polova u kantonu i direktno reagovanje na vladine kantonalne politike i propise sa aspekta primjene Zakona o ravnopravnosti polova u BiH i Gender akcionog plana BiH. Gender centar na kantonalnom nivou bi na taj način postao središnja tačka razvoja saradnje, koordinacije i unapređenja ravnopravnosti polova u kantonu.

Nedostaci: Ukoliko ne bude podržan adekvatnim budžetom, kadrovima i ukoliko mu ne bude omogućeno da svojim djelovanjem bude lider u vladi i upravi kantona u oblasti ravnopravnosti polova te ukoliko se ravnopravnost polova ne stavi na vrh liste prioriteta u kantonu, to će biti rizici za njegov uspješan rad.

3.2.5. Primjer 5: Radno mjesto stručnog_e savjetnika_ce za ravnopravnost polova

Da bismo u neko od kantonalnih ministarstava instalirali_e RADNO MJESTO STRUČNOG_E SAVJETNIKA_CE ZA RAVNOPRAVNOST POLOVA, potrebno je u pravilniku kojim se uređuje unutrašnja organizacija i sistematizacija radnih mjesta u ministarstvu predvidjeti takvo radno mjesto, te propisati opis poslova, uslove za vršenje poslova, odnosno stepen i vrstu stručne spreme, vrstu djelatnosti i status izvršitelja i naziv grupe poslova i stepen složenosti.

Ako za primjer opet uzmemo Zeničko-dobojski kanton i Ministarstvo rada, socijalne politike i izbjeglica u Vladi Zeničko-dobojskog kantona, u Pravilniku o unutrašnjoj organizaciji Ministarstva za rad, socijalnu politiku i izbjeglice¹⁶, odnosno njegovom prilogu koji se odnosi na sistematizaciju radnih mjesta, radno mjesto stručnog_e savjetnika_ce za ravnopravnost polova izgledalo bi ovako:

¹⁶ Vlada Zeničko-dobojskog kantona, 79. sjednica, održana 12.09.2012. godine.

Naziv radnog mjesta	Broj izvršilaca_ teljica i pozicija radnog mjesta	Opis poslova	Uvjeti za vršenje poslova		Vrsta djelatnosti i status izvršitelja_ice	Naziv grupe poslova i stepen soženosti
			Stepen i vrsta stručne spreme	Drugi uvjeti		
Stručni_a savjet-nik_ca za ravnopravnost polova	1 Stručni_a savjetnik_ca	Provodi politiku ravnopravnosti polova i izvršava Zakon o ravnopravnosti polova u BiH, druge propise i opće akte i s tim u vezi utvrđuje stanje u oblasti ravnopravnosti polova u kantonu; Izrađuje analize, izvještaje, informacije i druge stručne i analitičke materijale od značaja za oblast ravnopravnosti polova u kantonu; Izrađuje elaborate, studije, programe, prijedloge projekata, planova i procjena u predmetnoj oblasti; Inicira i priprema programe istraživanja u predmetnoj oblasti; Prati i istražuje pojave diskriminacije po osnovu pola, te probleme i potrebe građana_ ki u ovoj oblasti; Inicira moguće mjere prevencije i rješavanja problema diskriminacije po osnovu pola; Analizira dostignuti nivo izvršavanja propisa, zakona i politika, iz oblasti ravnopravnosti polova; Izvršava i druge poslove i zadatke po nalogu pomoćnika_ ce ministra_ ice i za svoj rad odgovara istom_ oj.	VII/VSS Fakultet – društveni smjer, odnosno visoko obrazovanje prvog (najmanje 240 ECTS bodova) ili drugog ciklusa Bolonjskog sistema studiranja	3 godine radnog staža u struci i spremi, položen stručni ili javni ispit, poznavanje rada na računaru i engleskog jezika	Poslovi osnovne djelatnosti, državni_a službenik_ca	Najsloženiji studijsko-analitički poslovi i najsluženiji stručno operativni poslovi

Prednosti: Sistematizovati radno mjesto koje će se baviti isključivo poslovima vezanim za ravnopravnost polova, ma u kom organu kantonalne uprave, je naravno prednost i značajna razlika u odnosu na stanje u kojem ne postoji ovakvo radno mjesto. Na ovaj način se propisi vezani za ravnopravnost polova prate, primjenjuju, i u okviru institucije gdje je sistematizovano ovo radno mjesto utiče se na kreiranje politika, propisa i prakse sa aspekta ravnopravnosti polova.

Nedostaci: Ako se ovo radno mjesto sistematizuje samo radi forme, u smislu zadovoljavanja obaveze iz Zakona o ravnopravnosti polova u BiH, a ne omogućujući se efikasan rad na poslovima koji su opisani u sistematizaciji, tada će i rezultati ovakvog rada biti minorni, a to nije svrha kojoj se teži.

3.3. Korak III: Strateški i operativni rad kantonalnog mehanizma za ravnopravnost polova

Ma kakav način i modul za osnivanje kantonalnog mehanizma za ravnopravnost polova, od ranije navedenih primjera, izabrali, ili se opredijelili za neki potpuno novi i originalan pristup, jedno je sigurno – **imate mandat da radite**.

U okviru tog mandata i nadležnosti potrebno je osmisliti najbolje pravce djelovanja. Pomoć u vidu zadanog okvira, strateških ciljeva, principa, pa i prioritetnih oblasti u vezi sa ravnopravnošću polova imate u dokumentima koji su predstavljene kao domaći i međunarodni pravni okvir za ravnopravnost polova.

Za strateško i akciono djelovanje u ovoj oblasti ključan je Gender akcioni plan BiH, sada donesen za period 2013–2017. godine, zato što je on programski dokument, donesen na osnovu Zakona o ravnopravnosti polova u BiH i sadrži strateške ciljeve, programe i mjere za ostvarivanje ravnopravnosti polova koji se operacionalizuju i sprovode na godišnjem nivou, na svim nivoima vlasti u BiH. Iz njega treba crpiti pravce za djelovanje, prije svega za izradu Godišnjeg operativnog plana za ravnopravnost polova u kantonu.

Prema tome, među prvim zadacima u radu mehanizma za ravnopravnost polova na kantonalnom nivou treba biti **izrada godišnjeg operativnog plana u skladu sa principima, ciljevima i prioritetima GAP-a BiH**, sa čim u vezi je potrebno odrediti mjere i aktivnosti koje je realno moguće provesti na kantonalnom nivou, u zavisnosti od nadležnosti mehanizma za ravnopravnost polova i njegovih kapaciteta, te odrediti realne rokove i nosioce i partnere na sprovođenju ovih mjera i aktivnosti.

Evo primjera mogućih **aktivnosti**:

- Davanje mišljenja o usaglašenosti zakona i drugih propisa sa Zakonom o ravnopravnosti polova u BiH,
- Iniciranje usvajanja posebnog Programa mjera za sprečavanje i suzbijanje nasilja nad ženama i nasilja u porodici,
- Iniciranje usvajanja posebnog Programa mjera za sprečavanje i suzbijanje diskriminacije po osnovu pola, seksualne orijentacije i rodnog identiteta,
- Edukacija službenika/ca vlade kantona o ravnopravnosti polova,
- Prikupljanje podataka razvrstanih po polu, radi kvalitetnih analiza o stanju ravnopravnosti polova u kantonu,
- Prikupljanje podataka o svim oblicima rodno zasnovanog nasilja, uključujući nasilje u porodici,
- Izrada analize stanja o položaju i pravima posebno ranjivih grupa, kao što su nacionalne manjine, osobe sa invaliditetom ili LGBTI osobe,
- Sprovođenje kampanja:
- protiv nasilja po osnovu – pola/roda, seksualne orijentacije i rodnog identiteta,
- za uključivanje muškaraca u borbu protiv nasilja nad ženama,

- za podršku ženama koje učestvuju u politici i na mjestima odlučivanja,
- za jačanje vidljivosti kroz medijsko predstavljanje rada na pitanjima ravnopravnosti polova, posebno na pitanjima razbijanja rodних stereotipa i predrasuda,
- za usklađivanje privatnog i profesionalnog života.
- Razvijanje i koordinacija saradnje sa nevladinim organizacijama na pitanjima unapređenja ravnopravnosti polova u kantonu,
- Saradnja i zajednički rad sa drugim mehanizmima za ravnopravnost polova u kantonu i BiH,
- Učešće u projektima o ravnopravnosti polova.
- Pored nabrojanog, i pored rada po Godišnjem operativnom planu na osnovu GAP-a BiH, od velikog je značaja baviti se i izradom i primjenom **posebnih programa i planova za ravnopravnost polova u pojedinim oblastima.**

Posebni programi i planovi mogu biti fokusirani na:

- STATISTIKU RAZVRSTANU PO POLU – ostvariti saradnju sa nadležnim agencijama/zavodima za statistiku u cilju kontinuiranog rada na unapređenju prikupljanja i publikovanja statističkih podataka razvrstanih po polu u svim oblastima. Primjer dobre prakse su postojeće publikacije o ženama i muškarcima u BiH/entitetima izrađene od strane Agencije za statistiku i entitetskih zavoda.¹⁷
- OBRAZOVANJE I RAVNOPRAVNOST POLOVA – u smislu kreiranja materijala za nastavno osoblje o ravnopravnosti polova, zabrani diskriminacije i zaštiti od diskriminacije po osnovu pola, seksualne orijentacije i rodnog identiteta od predškolskog, osnovnog, srednjeg do visokog obrazovanja. Materijali se mogu kreirati u saradnji sa nadležnim pedagoškim zavodima ili se mogu prevoditi materijali Savjeta Evrope koji se odnose na gender mainstreaming u obrazovanju. Pored toga može se pružiti podrška različitim istraživanjima u obrazovanju na temu ravnopravnosti polova, naročito partnerskim nevladinim organizacijama.
- TRŽIŠTE RADA I PRISTUP RESURSIMA – Ovdje postoji širok prostor za istraživanje i djelovanje na položaj žena i muškaraca na tržištu rada, od praćenja primjene normativnih standarda na tržištu rada u kantonu, do prikupljanja i predstavljanja podataka o otkazima zbog trudnoće, ostvarivanju prava porodilja, stepenu korištenja očinskog odsustva sa posla zbog rođenja djeteta, usklađivanja profesionalnog i porodičnog života, vrtićima i jaslicama kod poslodavaca, edukaciji o pravima iz radnog odnosa.
- SOCIJALNU I ZDRAVSTVENU ZAŠTITU – ovdje je posebno važno razumjeti različite potrebe žena i muškaraca, višestruke oblike marginalizacije i zaštitu od diskriminacije po osnovu pola, te identifikovati ključne

¹⁷ Agencija za statistiku BiH, http://www.bhas.ba/index.php?option=com_publicacija&view=publicacija_pregled&ids=1&id=13&n=Gender; http://www.vladars.net/sr-SP-Cyrl/Vlada/centri/gendercentarrrs/Pages/Gender_statistika_-_Zene_i_muskarci_u_Republici_Srpskoj.aspx; <http://www.fzs.ba/genderb.htm>, pristupljeno 14.9.2016.

mjere za socijalnu uključenost marginalizovanih i ugroženih grupa stanovništva kroz posebne programe te podršku i saradnju sa svim relevantnim akterima.

- **SPORT I KULTURU** – ove oblasti, sa aspekta ravnopravnosti polova, za aktivnije djelovanje prije svega traže presjek stanja ili početnu studiju o položaju žena i muškaraca u sportu i kulturi, tokovima finansiranja i podrške ženskim i muškim sportskim klubovima, rukovodnim kadrovima i drugim statističkim podacima razvrstanim po polu, a potom set mjera, kojima će se napraviti pomak ka ravnopravnosti polova, sa nadležnim organima vlasti, sportskim i kulturnim udruženjima i institucijama.
- **JAVNI I POLITIČKI ŽIVOT** – izuzetno važna oblast koja nudi brojne mogućnosti za analizu i konkretno djelovanje, uz naravno dobro osmišljen program i plan na podizanju svijesti građana i građanki, političkih partija, medija, nevladinih organizacija o potrebi ravnopravnog uključivanja žena i muškaraca u procese izbora i političkih imenovanja i postavljanja. Važnost dobijaju i promotivni događaji i kampanje te izvještavanje, iniciranje i pozivanje na zakonske obaveze i međunarodne preporuke o ravnopravnosti polova u političkom i javnom životu.
- **SUZBIJANJE NASILJA ZASNOVANOG NA POLU, UKLJUČUJUĆI NASILJE U PORODICI** – ovo je oblast gdje su postojeći mehanizmi za ravnopravnost polova na nivou BiH i entiteta već učinili mnogo, stvarajući strateški i pravni okvir za borbu protiv ovih vidova nasilja. Treba iskoristiti postojeće akcione planove za borbu protiv nasilja zasnovanog na polu i nasilja u porodici i nastaviti sa stvaranjem i implementacijom ovakvih akcionih planova, sporazuma za zajedničko djelovanje ili protokola relevantnih aktera na kantonalnom nivou. Neizostavne su i kampanje radi podizanja svijesti o potrebi iskorjenjivanja i nulte tolerancije prema nasilju po osnovu pola i nasilju u porodici.¹⁸
- **ŽENE NA SELU** - informacije o položaju žena u ruralnim sredinama u bilo kom kantonu su značajan polazni materijal za strateško planiranje razvoja ruralnih sredina i održivi razvoj u istim. Zato je važno da se ovakvi materijali obavezno izrađuju i predstavljaju vladama kantona radi pravovremenog djelovanja u pravcu unapređenja položaja žena na selu, njihovog pristupa znanju, resursima, zdravstvenoj i socijalnoj zaštiti, zaštiti od nasilja u porodici i svim drugim potrebama, ali i radi ravnopravnijeg učešća žena u odlučivanju o prioritetima razvoja zajednice na selu. Nakon ovakvih informacija i studija, treba da uslijede akcioni planovi za unapređenje položaja žena na selu u kantonu i kampanje o njihovim pravima.¹⁹
- **RODNO ODGOVORNO BUDŽETIRANJE²⁰** - predstavlja preduslov za različite aktivnosti i mjere, odnosno njihovu realizaciju u borbi za ravnopravnost polova. Ovakvo budžetiranje je posebno osjetljivo na dobiti koje se postižu trošenjem novca iz javnih fondova i budžeta za muškarce i žene

18 Agencija za ravnopravnosti spolova BiH, <http://arsbih.gov.ba/resursi-2/>, pristupljeno 14.9.2016.

19 Gender centar – Centar za jednakost i ravnopravnosti polova Republike Srpske, http://www.ravnopravnors.com/aktiv_realizovano.html, pristupljeno 14.9.2016.

20 Agencija za ravnopravnosti spolova Bosne i Hercegovine, <http://arsbih.gov.ba/oblasti/rodno-odgovorno-budzetiranje/>, pristupljeno 14.9.2016.

i zahtijeva da ove dobiti budu jednako korisne za oba pola. Zato je bitno za trošenje novca iz kantonalnog budžeta i fondova da se izrađuju rodno odgovorni budžeti, odnosno da se na bazi analize izvršenja budžeta odgovori na pravi način ka potrebama žena i muškaraca, ne zanemarujući potrebe ni jednog pola.

- **LOKALNE ZAJEDNICE** – treba posmatrati, takođe, kao dio obaveza kantonalnog mehanizma za ravnopravnost polova, jer je kantonalni nivo vlasti bliži potrebama ovih zajednica od federalnog ili nivoa BiH. Zbog toga je važno osmišljavati i provoditi zajedničke akcije sa lokalnim mehanizmima za ravnopravnost polova i zajednički raditi na realizaciji GAP-a BiH, godišnjih operativnih planova za njegovo provođenje i realizaciji posebnih planova i programa u oblasti ravnopravnosti polova.
- **OBILJEŽAVANJE ZNAČAJNIH DATUMA U KALENDARU LJUDSKIH PRAVA** – predstavlja promotivnu, ali i vrlo motivacijsku aktivnost na osnovu koje se postiže multiplikativan efekat u naporima za dostizanje ravnopravnosti polova i angažuju i žene i muškarci te različiti organi i organizacije da daju svoj doprinos.

ZAKLJUČAK

Umjesto zaključka, završićemo jednom poučnom pričom:

Jednom je prilikom jedan čovek pozvao svoga prijatelja, Indijanca u goste u veliki grad. Čovek je poveo Indijanca u razgledanje grada i dok su se šetali Indijanac, najednom, reče: Čujem cvrčka! Nemoguće da od ovolike buke, brujanja automobila i galame, ti možeš čuti cvrčka – reče čovek. Indijanac se na to sagne, razgrne grm i pokaže malog cvrčka. Kako? – upita čovek. Indijanac na to zatraži jedan novčić i ispusti ga na pločnik. Novčić zazveči! Prolaznici se zaustaviše i okrenuše prema mjestu odakle je dolazio zvuk palog novčića. Ono što si naučio slušati čućeš, ma kakva buka bila, gde god bio – odgovori Indijanac, kao što vidiš, svi ovi ljudi su u buci ipak čuli novčić, ali cvrčka nisu čuli.

Ova priča govori o tome koliko je važno slušati (ili gledati), i zato probajte čuti i ono na šta niste navikli, što ne očekujete i ono što ne poznajete. Otvorite svoje srce i svoj um za neke nove, drugačije stvari, jer to što mi ne primećujemo ne znači da ne postoji ili da je nemoguće.

Ravnopravnost polova je moguća i u svijetu i u BiH i u vašem kantonu ili gradu, samo moramo raditi na tome, zajedno i svaki dan.

OSNOVNI POJMOVI

Spol/pol - predstavlja biološke i psihološke karakteristike po kojima se razlikuju osobe muškog i ženskog pola, a označava i gender/rod kao sociološki i kulturološki uslovljenu razliku između osoba muškog i ženskog pola i odnosi se na sve uloge i osobine koje nisu uslovljene ili određene isključivo prirodnim ili biološkim faktorima, nego su prije proizvod normi, prakse, običaja i tradicije i kroz vrijeme su promjenljivi;

Ravnopravnost polova – znači da su osoba muškog i ženskog pola jednako prisutne u svim područjima javnog i privatnog života, da imaju jednak status, jednake mogućnosti za ostvarivanje svih prava, kao i jednaku korist od ostvarenih rezultata;

Jednakost između muškaraca i žena - podrazumijeva jednaka prava, odgovornosti i mogućnosti. Jednakost ne promovira identičnost muškaraca i žena, već uvažava njihovo pravo na različitost. Jednakost znači i zaštitu specifičnosti, odnosno razlika među ljudima;

Gender mainstreaming (eng.) - ugradnja prioriteta i potreba žena i muškaraca u sve zakone, strategije, planove, programe i akcije društva, radi postizanja jednakosti i ravnopravnosti polova, uzimajući u obzir, na nivou planiranja, posljedice koje će ove akcije imati na žene i muškarce;

Rodno sljepilo (eng. gender-blindness) - ignorisanje ili odbijanje da se prizna postojanje rodne diskriminacije ili potrebe za uvažavanjem rodne perspektive;

Rodno razvrstani podaci (eng. gender statistics/gender-disaggregated data) - prikupljanje i razvrstavanje statističkih podataka po polu, koje omogućava podatke za socio-ekonomsku gender analizu po različitim oblastima;

Gender procjena uticaja (eng. gender impact assessment) - ispitivanje politika, programa, zakona, planova i aktivnosti kako bi se vidjelo na koji način će oni uticati na žene i muškarce, svrha gender procjene uticaja je eliminisanje diskriminacijskih efekata i promovisanje ravnopravnosti polova;

Privremene specijalne mjere (afirmativne mjere) - mjere namijenjene manje zastupljenom polu ili određenoj grupi, kako bi se spriječila postojeća diskriminacija ili kako bi te grupe dobile prava i mogućnosti koje su im bile ograničene usljed postojećih tradicionalnih stavova, ponašanja ili struktura. Ove mjere mogu biti korektivne (kao što su političke ili neke druge kvote) i promotivne (putem različitih vrsta promotivnih kampanja, u oblastima u kojima se zapaža nesrazmjerno malo učešće jednog pola ili određene grupe ljudi). Posebne mjere se uvode privremeno radi ostvarivanja stvarne ravnopravnosti polova i ne smatraju se diskriminacijom, uključujući norme, kriterije ili prakse koje je moguće objektivno opravdati legitimnim ciljem, a moraju biti proporcionalne, primjerene i nužne. Nadležni organi

propisuju posebne mjere zakonima i drugim propisima, drugim aktima, politikama, strategijama i planovima kojima se uređuju pojedina područja društvenog života;

Institucionalni mehanizmi za ravnopravnost polova (BiH) - predstavljaju tijela i osobe koja uspostavljaju nadležni zakonodavni, izvršni i organi uprave svih nivoa vlasti u BiH radi provođenja Zakona o ravnopravnosti polova u BiH, koordinisanja i realizacije programskih ciljeva iz Gender akcionog plana BiH i osiguranja provođenja međunarodnih standarda u oblasti ravnopravnosti polova;

Gender akcioni plan BiH - strategija kojom se definišu programski ciljevi za ostvarivanje ravnopravnosti polova u svim oblastima društvenog života i rada, u javnoj i privatnoj sferi;

Javne politike – namjerno djelovanje institucija vlasti, koje mijenja i utiče na društvo i ekonomiju. Stoga, zapravo, govorimo o političkom odlučivanju o javnim pitanjima, koje je racionalno, tj. zasnovano na argumentima i usmjereno na rješavanje određenog problema. Javne politike mogu biti razrađene u obliku strategije, programa, pravnih propisa ili u svim ovim oblicima (plan djelovanja). Konačno, budući da su javne politike sve što vlada odluči da hoće, ali i neće napraviti, nedjelovanje vlade kada je u pitanju određena pojava koja je prepoznata kao problem, također je javna politika. Naime, vladina „odlučka da ne odluči“ o rješavanju nekog problema može biti pod uticajem trenutne političke situacije i odnosa političkih snaga ili nepostojanja administrativnih kapaciteta i/ili resursa za djelotvorno rješavanje tog problema u datom trenutku. Javne politike donose se u političkom procesu odlučivanja o javnim pitanjima, koji se sastoji od tri međusobno povezane i neodvojive dimenzije politike (za koje na engleskom jeziku, postoje zasebni izrazi): *Politics* – političko odlučivanje zasnovano na moći i interesima političkih aktera, koje proizilazi iz izbornih rezultata, ali koje karakteriše određen stepen pobornosti i iracionalnosti u donošenju odluka upravo zbog imperativa ponovnog osvajanja vlasti, te u nekim trenucima, podilaženja biračkom tijelom; *Policy* – sadržaj političkog odlučivanja koji je usmjeren na racionalno rješavanje problema, i to izborom jednog između nekoliko alternativnih rješenja za jedan te isti problem; *Polity* – institucionalni ustroj unutar kojeg se donose političke odluke svake političke zajednice, a uključuje i formalne procedure za političko odlučivanje

Ukrštanje kod diskriminacije - teorijski pristup u društvenim naukama, koji analizira višestruke faktore za diskriminaciju i isključivanje. To mogu biti pol/rod, rasa, klasa, društveni status, etnička pripadnost, religija, obrazovanje, geografska lokacija, urbano/ruralno porijeklo, životna dob (koja je promjenjiva), zdravstveno stanje, polna/rodna/seksualna orijentacija itd. Ovdje se ta lista faktora ne završava – ona može biti beskonačna. Višestruka diskriminacija i marginalizacija javljaju se u različitim kombinacijama ovih faktora i u različitim intenzitetima, a ti faktori su međusobno tijesno isprepleteni i međuzavisni. Kao primjer možemo navesti marginalizaciju žena sa invaliditetom koje žive u ruralnim područjima;

Rodna diskriminacija – privilegovanje, isključivanje ili ograničavanje zasnovano

na rodnom identitetu, zbog kojeg se pojedincima kama otežava ili negira priznanje, uživanje ili ostvarivanje ljudskih prava i sloboda;

Diskriminacija po osnovu pola - je svako stavljanje u nepovoljniji položaj bilo koje osobe ili grupe osoba zasnovano na polu zbog kojeg se osobama ili grupi osoba otežava ili negira priznavanje, uživanje ili ostvarivanje ljudskih prava ili sloboda. U svojim oblicima diskriminacija može biti direktna, indirektna, uznemiravanje, seksualno uznemiravanje, poticanje na diskriminaciju i nasilje po osnovu pola;

Direktna diskriminacija po osnovu pola – postoji kada je osoba ili grupa osoba bila tretirana, tretira se ili može biti tretirana nepovoljnije u odnosu na drugu osobu ili grupu osoba u istoj ili sličnoj situaciji;

Indirektna diskriminacija po osnovu pola - postoji kada je prividno neutralna pravna norma, kriterij ili praksa jednaka za sve dovodila, dovede ili bi mogla dovesti u nepovoljniji položaj osobu ili grupu osoba jednog pola u poređenju sa osobom ili grupom osoba drugog pola.

Uznemiravanje - je svako neželjeno ponašanje po osnovu pola kojim se želi povrijediti dostojanstvo osobe ili grupe osoba i stvoriti zastrašujuće, neprijateljsko, degradirajuće, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje ili kojim se postiže takav učinak;

Seksualno uznemiravanje - je svaki neželjeni oblik verbalnog, neverbalnog ili fizičkog ponašanja spolne prirode kojim se želi povrijediti dostojanstvo osobe ili grupe osoba, ili kojim se postiže takav učinak, naročito kad to ponašanje stvara zastrašujuće, neprijateljsko, degradirajuće, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje;

Nasilje po osnovu pola - je svako djelovanje kojim se nanosi ili može biti nanijeta fizička, psihička, seksualna ili ekonomska šteta ili patnja, kao i prijetnja takvim djelovanjem koje sputavaju osobu ili grupu osoba da uživa u svojim ljudskim pravima i slobodama u javnoj i privatnoj sferi života. Nasilje po osnovu pola uključuje, ali se ne ograničava, na nasilje koje se dešava u porodici ili domaćinstvu, nasilje koje se dešava u široj zajednici, nasilje koje počinu ili tolerišu organi vlasti i drugi ovlašteni organi i pojedinci, nasilje po osnovu pola u slučaju oružanih sukoba;

Viktimizacija - je oblik diskriminacije koji postoji kada se osoba ili grupa osoba dovede u nepovoljniji položaj zbog odbijanja naloga za diskriminacijskim postupanjem, prijave diskriminacije, svjedočenja u postupku zaštite od diskriminacije po osnovu pola ili ako je na bilo koji drugi način sudjelovao u postupku vođenom povodom diskriminacije po osnovu pola;

Diskriminacija po osnovu pola u jeziku - podrazumijeva korištenje isključivo jednog gramatičkog roda kao generičkog pojma;

BIBLIOGRAFIJA

1. Astrida, Neimanis, (2005), *Gender mainstreaming u praksi: Priručnik*. Regionalni centar UNDP-a za Evropu i CIS (UNDP RBEC), Bratislava
2. Adžes, Isak, (2004), *Upravljanje životnim ciklusima preduzeća*, Dopunjeno i revidirano izdanje knjige – Životni ciklusi preduzeća, Graph style, Novi Sad
3. Savić, Svenka, (2009), *Rod i jezik*, Ženske studije i istraživanja i Futura publikacije, Novi Sad.
4. Gatarić, Đuro. (1991), *Stvaranje prava*, Pravni fakultet u Zagrebu i Pravni fakultet u Banjoj Luci, Banja Luka
5. Elias, Gretchen. (2002), *Vodič za korisnike gender statistike i njena praktična primjena*, Gender centar Federacije Bosne i Hercegovine, Sarajevo
6. Rokvić, Gordana, (2009), *Rodno odgovorna analiza budžeta sektora poljoprivrede i ruralnog razvoja Republike Srpske*, UNIFEM/Gender centar Republike Srpske, Banja Luka
7. Melander, Göran, Gudmundur Alfredsson and Leif Holmström, (2004), *The Raoul Wallenberg Institute Compilation of Human Rights Instruments*, Leiden/Boston: Martinus Nijhoff Publishers
8. Gavrić, Saša, et al, (2016), *Narandžasti izvještaj 2016. Godišnji izvještaj o stanju ljudskih prava žena u Bosni i Hercegovini*, Sarajevski otvoreni centar, Helsinški parlament građana Banja Luka, Sarajevo
9. Miftari, Edita, (2015), *Politička participacija žena u Bosni i Hercegovini: Analiza učesća žena na stranačkim listama i konačnih rezultata Općih izbora 2014*, Fondacija CURE i Sarajevski otvoreni centar, Sarajevo http://zenskamreza.ba/site/wp-content/uploads/2015/02/Mapa_Politicka-participacija_Edita_Knjizni-blok_Za-stampu.pdf
10. Hadžiomerović-Muftić, Hajrija, Idžaković, Fedra, Petrić, Natalija, Zahiragić, Adisa *KOMENTAR Zakona o Zakona o ravnopravnosti (s)polova u BiH*, (2011), Helsinški parlament građana Banja Luka, Banja Luka
11. *Gender senzitivno budžetiranje*, Priručnik za trenere, (2005), UNDP, Bratislava Dostupno na: <http://www.gov.me/files/1172764970.pdf>
12. *Izvještaj o pregledu napretka u provođenju Pekinške deklaracije i Platforme za akciju (1995) i rezultata sa 23. Posebne sjednice Generalne skupštine (2000) u Bosni i Hercegovini*, april 2014. Dostupno na: http://arsbih.gov.ba/wp-content/uploads/2014/06/B+20_BHS_FINAL.pdf, Pristupljeno 14.9.2016.
13. Rječnik termina o jednakosti između žena i muškaraca (*One hundred words for equality by the Office for Official Publications of the European Communities*. European Communities, (1998), Srpski prevod: Gender centar Vlade Republike Srpske.
14. *Status i aktivnosti općinskih komisija za ravnopravnost spolova u Bosni i Hercegovini, Pregled i preporuke*, (2009), OSCE, Dostupno na: <http://www.osce.org/bs/bih/110180?download=true>, Pristupljeno 14.9.2016.
15. *Guidelines on Gender-Neutral Language*, (1999.), UNESCO, Dostupno na <http://unesdoc.unesco.org/images/0011/001149/114950mo.pdf>
16. *Gender Impact Assessment Template*. Contact information. Women's Health Victoria. Dostupno na: <http://whv.org.au/static/files/assets/ba1fde55/template-gia>.

- pdf , pristupljeno 06.04.2010. godine
17. Ministarstvo za ljudska i manjinska prava Crne Gore <http://www.mmp.gov.me/ministarstvo>, pristupljeno 14.9.2016.
 18. Ministarstvo za rad, porodicu, socijalna pitanja i jednake mogućnosti Slovenije http://www.mddsz.gov.si/si/delovna_podrocja/enake_moznosti/, pristupljeno 14.9.2016.
 19. Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja <http://www.minrzs.gov.rs/cir/>, pristupljeno 14.9.2016.
 20. Agencija za ravnopravnost s/polova BiH <http://arsbih.gov.ba/>, pristupljeno 14.9.2016.
 21. Gender centar Federacije BiH <http://www.gcfbih.gov.ba/>, pristupljeno 14.9.2016.
 22. Gender centar Republike Srpske <http://www.vladars.net/sr-SP-Cyrl/Vlada/centri/gendercentarrs/Pages/default.aspx>, pristupljeno 14.9.2016.
 23. UNECE: <http://www.unece.org/gender/welcome.html>, pristupljeno 14.9.2016.
 24. Svjetska banka <http://genderstats.worldbank.org/menu.asp>, pristupljeno 14.9.2016.
 25. Međunarodna organizacija rada <http://www.ilo.org/public/english/bureau/stat/papers/>, pristupljeno 14.9.2016.
 26. UN WOMEN <http://www.un.org/womenwatch/daw/daw/>, pristupljeno 14.9.2016.
 27. The United Nations Human Rights Treaties <http://www.bayefsky.com/>, pristupljeno 14.9.2016.
 28. Xy Online XY: Men, Masculinities and Gender Politics <http://www.xyonline.net/>, pristupljeno 14.9.2016.
 29. Svjetska zdravstvena organizacija, Zdravlje žena http://www.who.int/topics/womens_health/en/, pristupljeno 14.9.2016.
 30. Svjetska zdravstvena organozacija, Seksualno i reproduktivno zdravlje <http://www.who.int/reproductivehealth/en/>, pristupljeno 14.9.2016.
 31. British Columbia Centar izvrsnosti za zdravlje žena <http://bccewh.bc.ca/>, pristupljeno 14.9.2016.

O AUTORU

Saša Savičić je rođen u Zenici, a živio u Zavidovićima, gdje je uživao u srećnom djetinjstvu i završio Osnovnu školu „29.novembar“. U Modriči je završio Gimnaziju i odlučio da je borba za pravdu, jednakost i ljudska prava prirodno vezana za njegov način života i razmišljanja, te tako filozofski nastrojen, upisao i završio prava na Pravnom fakultetu Univerziteta u Banjaluci. Nastavio je svoj život u Banjaluci, radio u Pravobranilaštvu Republike Srpske, Gender centru Republike Srpske (sedam dugih godina i kusur) i sada je u Ministarstvu industrije, energetike i rudarstva u Vladi Republike Srpske. Kao i ranije, još uvijek zaljubljen u pravdu, ravnopravnost i ljudska prava, ali najviše u svoju porodicu, svoju suprugu i sina, za koje se bori na svim poljima, i gender i onim drugim.

O SARAJEVSKOM OTVORENOM CENTRU

Sarajevski otvoreni centar je nezavisna, feministička organizacija civilnog društva koja je i tokom 2016. godine radila na osnaživanju lezbejki, gejeva, biseksualnih, trans i interseksualnih (LGBTI) osoba, kao i žena kroz jačanje zajednice i građenje pokreta.

U proteklih 6 godina, SOC je javno promovisao ljudska prava LGBTI osoba i žena te zagovarao unapređivanje zakonodavstva i bolje politike u BiH na državnom i međunarodnom nivou.

Ovdje ćemo istaći samo neka postignuća koja se odnose na rodnu ravnopravnost i ljudska prava žena iz 2015. i 2016. godine. Uprkos neusvajanju izmjena Izbornog zakona BiH i Zakona o vijeću ministara, koje bi osigurale zakonski garant ravnopravnosti žena u političkom životu, postavili_e smo ovo pitanje visoko na listu prioriteta u oblasti rodne ravnopravnosti, i nametnuli_e ovu temu u javnom prostoru. U saradnji sa drugim organizacijama koje se bave rodno zasnovanim nasiljem, uspjeli_e smo to učiniti i sa pitanjem finansiranja i pravnog statusa sigurnih kuća u FBiH, te predložiti adekvatna rješenja. Uspješno smo zagovarali_e regulisanje pitanje ravnopravnog učešća žena u Vijeću za sport, ali i rodno odgovorno budžetiranje u oblasti sporta kroz Zakon o sportu BiH.

Tokom 2016. smo provodili i medijske kampanje koje su dosegle na stotine hiljada građana i građanki BiH, a povodom Međunarodnog dana žena, 8. marta organizovali_e smo čitanje drame SEDAM od strane zastupnica i zastupnika Parlamenta FBiH, podižući svijest o nasilju nad ženama i kod donosioca_teljica odluka. Prepoznatljiviji programi kao što *Neko je rekao feminizam* i *Feministička škola Žarana Papić* uspješno se odvijaju već nekoliko godina za redom.

Pregled svih naših aktivnosti i postignuća dostupan je u našem izvještaju o radu za 2015. godinu, na: www.soc.ba -> O nama -> Izvještaji, a za aktuelne aktivnosti i uspjehe posjetite <http://soc.ba>.